

Katsaus esitutkintapöytäkirjojen laatuun syyt- täjän näkökulmasta Tampereen perustutkin- nassa

Petra Mustonen

5/2023

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Petra Mustonen

Julkaisun nimi: *Katsaus esitutkintapöytäkirjojen laatuun syyttäjän näkökulmasta Tampereen perustutkinnassa*

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Heli Jalander & Pia Käki

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin, millainen laatu Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnan esitutkintapöytäkirjoissa on syyttäjän näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millä keinoilla esitutkintapöytäkirjojen laatua voi kehittää ja kuinka pöytäkirjojen laatua voi parantaa niin, ettei syyttäjien tarvitse pyytää lisätutkintaa.

Opinnäytetyön tietoperusta rakentui kirjallisuusanalyysiin, jossa käsiteltiin muun muassa syyteharkintaa, esitutkintapöytäkirjan merkitystä rikosprosessissa sekä lisätutkintaa. Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä haastattelua. Työn tulokset ja johtopäätökset perustuvat kolmen Länsi-Suomen syyttäjälueen aluesyyttäjien vastauksiin, jotka saatiin haastattelemalla heitä.

Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnan esitutkintapöytäkirjojen laatu on pääsääntöisesti hyvää. Pöytäkirjoista löytyy myös puutteita, joista osa on isompia ja osa vähäisempiä. Vähäisemmät puutteet liittyvät vastauksien perusteella huolimattomuusvirheisiin, joista on mahdollista päästä eroon oikolukemalla pöytäkirja tarkasti läpi ennen kuin se lähetetään syyttäjälle. Tuloksista on nähtävissä, että muun muassa työntekijöiden vaihtuvuus sekä kiire vaikuttavat pöytäkirjojen laatuun heikentävästi.

Pöytäkirjoissa esiintyvillä puutteilla voi olla seurauksia, joista yksi on lisätutkinta. Se aiheuttaa tulojen perusteella kaksinkertaisen määrän töitä niin syyttäjälle kuin poliisillekin. Opinnäytetyön tuloksista voitiin päätellä, että esimerkiksi tutkijan näkemys omaa pöytäkirjaa pidemmälle ja kiinnostus kehittyä ammatillisesti, ovat avainasemassa esitutkintapöytäkirjojen laadun kehittämiseen.

Sivumäärä: 36 sivua

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 5/2023

Avainsanat: Esitutkintapöytäkirja, laatu, lisätutkinta, syyteharkinta, syyttäjä, esitutkintayhteistyö

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkimuksen tavoitteet	2
1.2 Tutkimuksen rakenne	2
2 TEORIA	3
2.1 Esitutkinta ja rikosprosessi	3
2.2 Syyteharkinta	6
2.3 Esitutkintapöytäkirjan merkitys rikosprosessissa	8
2.4 Lisätutkinta ja yhteistyövelvollisuus	10
2.5 Laadun määritelmä	11
3 MENETELMÄT	13
3.1 Laadullinen tutkimus ja kohderyhmän haastattelut	13
3.2 Analyysimenetelmä	15
4 TULOKSET	16
4.1 Syyttäjien näkemykset hyvästä esitutkintapöytäkirjasta	16
4.2 Esitutkintapöytäkirjojen laatu Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnassa	19
4.3 Tutkijan osaamisen vaikutus esitutkintapöytäkirjojen laatuun	22
4.4 Lisätutkintapyyntöjen vaikutukset poliisin ja syyttäjän työhön	24
4.5 Syyttäjän vaikutus esitutkintapöytäkirjaan ja syyttämättäjäättämispäätökset	25
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	26
5.1 Millainen laatu Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnasta syyttäjille saapuvissa esitutkintapöytäkirjoissa on?	26
5.2 Miksi syyttäjä pyytää lisätutkintapöytäkirjoja ja mitä siitä aiheutuu?	27
5.3 Miten kehittää esitutkintapöytäkirjojen laatua syyttäjän näkökulmasta?	28
6 POHDINTA	29
6.1 Tutkimuksen arviointi	29
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka	30
6.3 Jatkotutkimusaiheet	33
LÄHTEET	34
LIITE 1 Haastattelukysymykset syyttäjille	36

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnan esitutkintapöytäkirjojen laatua. Perustutkinta on eri puolilla Suomea hyvinkin erilaista. Tampereella se sisältää paljon erilaisia rikosnimikkeitä aina petoksista kuolemansyyntutkintaan ja on vaativaa monialatutkintaa. Kaunisto ym. (2021, 365) kuvailevat monialatutkinnassa kaikkien poliisien tutkivan kaikenlaisia juttuja, riippumatta siitä, millainen osaaminen, motivaatio tai koulutus tutkijalla on ja tutkijat vaihtelevat laajalla skaalalla työtehtävästä toiseen.

Tutkimus toteutetaan kvalitatiivisena tutkimuksena hyödyntäen teemahaastattelua. Opinnäytetyössä selvitetään syyttäjien haastatteluiden avulla, minkä laatuista esitutkintapöytäkirjoja Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnasta etenee syyttäjille ja mitä kehitysehdotuksia syyttäjillä olisi, jotta tarvetta lisätutkintapöytäkirjoille ei synny. Aiheen rajauksen vuoksi aikaisempia tutkimuksia samasta aiheesta ei ole, jotka keskittyisivät nimenomaan Tampereen perustutkintaan. Yleisesti esitutkinta-aineiston sekä esitutkinnan laatua on tarkasteltu niin ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä kuin yliopistotasoisissa tutkielmissa. Aiemmat tutkimukset ovat pääsääntöisesti vuodesta 2020 taaksepäin, joten tuore ja paikallisesti kohdistettu haastattelututkimus, antaa ajantasaista ja mahdollisesti uutta informaatiota.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Millainen laatu Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnasta syyttäjille saapuvissa esitutkintapöytäkirjoissa on?
2. Miksi syyttäjä pyytää lisätutkintapöytäkirjoja ja mitä siitä aiheutuu?
3. Miten kehittää esitutkintapöytäkirjojen laatua syyttäjän näkökulmasta?

1.2 Tutkimuksen rakenne

Luvussa yksi käydään läpi tutkimuksen tavoite ja tarkoitus sekä tutkimuskysymykset. Luvussa kaksi käsitellään aiheen kannalta oleellista kirjallisuutta sekä lakiperustaa. Samalla selvitetään lukijalle, mitä tutkimuksessa ja tutkimuskysymyksissä ilmenevät käsitteet, kuten esitutkinta, rikosprosessi ja lisätutkinta tarkoittavat. Laadun määritelmää käydään läpi ISO 9000-standardin sekä poliisin laatustrategian pohjalta. Luvussa kolme käsitellään tietoperustaa tutkimus- ja analyysimenetelmille, jotta tutkimuksen empiiristä osuutta on selkeämpää lukea. Tutkimustuloksia käsitellään luvussa neljä, jossa haastateltavien vastaukset on jäsennelty tutkijan toimesta. Johtopäätökset käydään läpi luvussa viisi, ja pohdinta osio on luvussa kuusi, jossa käydään läpi myös tutkimuksen luotettavuutta ja tutkimuseetiikkaa. Haastateltaville esitetyt kysymykset löytyvät liitteestä yksi.

2 TEORIA

Tässä luvussa käydään läpi esitutkinta ja rikosprosessi, syyteharkinta, esitutkintapöytäkirjan merkitys rikosprosessissa, lisätutkinta ja esitutkintaviranomaisen sekä syyttäjän yhteistyövelvollisuutta. Lisäksi käsitellään miten termi ”laatu” voidaan määritellä ja millainen on poliisihallinnon laatustrategia.

2.1 Esitutkinta ja rikosprosessi

Esitutkinta on välttämätön osa rikosprosessia. Esitutkinnan keskeiset säännökset löytyvät esitutkintalaista sekä pakkokeinolaista. Esitutkinta itsessään tarkoittaa epäillyn rikoksen oikeudellista selvittämistä. Selvittämisen yhteydessä voidaan käyttää käytettävissä olevia pakkokeinoja, toisin sanoen viranomaisten tekemiä toimenpiteitä, jotka liittyvät tutkittavana olevaan rikokseen ja joilla voidaan puuttua henkilön oikeuspiiriin. (Fredman ym. 2020, 2, 27.)

Vuorenpää ym. (2021, luku Esitutkinnan yleiset tavoitteet) kuvailevat, että esitutkinnan tärkein tavoite on selvittää, onko rikos tapahtunut ja jos on, kuka tai ketkä ovat siihen syyllisiä. Niin esitutkinnan kuin rikosprosessin tavoitteiden voidaan sanoa olevan rikosoikeudellisen vastuun toteuttaminen sekä rikosoikeuden tavoitteiden toteutumisen mahdolliseksi tekeminen. Rikosoikeuden tavoitteiksi mainitaan yleispreventio, oikeudenmukaisuus sekä humanisuus. Rikosprosessin ja esitutkinnan tavoitteita voidaan tarkastella myös siltä kannalta, että laissa säädelty menettely on välttämätön yhteiskuntajärjestyksen säilymisen kannalta. Näin ihmiset eivät käytä oman käden oikeutta oikeutensa puolustamiseksi jouduttuaan rikoksen kohteeksi.

Esitutkintaa ei ole kuitenkaan saneltu laissa käsitteenä. Sen voidaan määritellä olevan selvityksen hankkimista rikokseksi epäilystä teosta, jotta mahdollinen syyteharkinta ja rikosoikeudenkäynti saadaan valmisteltua. Esitutkinta on syyteharkinnan ja sitä mahdollisesti seuraavan oikeudenkäynnin valmistelua, kuten Esitutkintalain (ETL, 805/2011) 1:2:n säännös ilmaisee. (Fredman ym. 2020, 16, 18.)

Rikosprosessissa väitetään, että rikos on tapahtunut ja siinä rikoksesta epäillylle henkilölle vaaditaan rikoksesta rangaistusta. Rikosprosessi voidaan määritellä lailla ja siinä on kysymys rikosoikeudellisesta vastuusta sellaisen teon seurauksena, jonka katsotaan olevan rikollista. (Vuorenpää ym. 2021, luku Rikosprosessi.)

Rikosprosessin voidaan luonnehtia olevan yksilöidyn teon rikosoikeudellista selvittelyä ja arviointia. Yksinkertaisimmillaan rikosprosessin tarkoituksena on rikosvastuun toteuttaminen yksittäistapauksessa. Puhuttaessa rikosvastuun toteuttamisesta, ei aikomuksena ole vain osoittaa epäiltyä syylliseksi käsittelyssä olevaan rikokseen. On myös mahdollista, että teko, jota on selvitetty, ei replikoi

minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Lopputulema voi myös olla, ettei epäilty ole syyllistynyt tekoon. Nämä ovat yhtä lailla mahdollisia lopputuloksia rikosprosessille. (Fredman ym. 2020, 16.)

Rikosprosessin tehtäviin kuuluu Fredman ym. (2020,18) mukaan

1. rikosvastuun toteuttaminen
2. konfliktien ratkaisu
3. oikeussuojan antaminen
4. preventio
5. oikeuden kehittäminen
6. perustuslakikontrolli.

Esitutkinnassa rikosprosessin tehtävät näkyvät eri tavoin. Rikosvastuun toteuttamista on, kun esitutkinnassa selvitetään, mitä on todella tapahtunut, toteutuuko tapahtuneessa rikoksen tunnusmerkit sekä pitääkö joku henkilö saattaa teosta rikosvastuuseen. Hyvää rikosvastuun toteutumista on myös se, mikäli esimerkiksi todetaan, ettei tapahtuma ole rikos. Esitutkinnan tarkoituksena ei siis ole syyllisyshypoteesin vahvistaminen tai se, että mahdollisimman moni epäilty tulisi tuomituksi. (Fredman ym. 2020, 19.) Hypoteesi tarkoittaa korvaavia tapahtumankulkuja sekä asioita, joilla voidaan selittää rikosepäily. Hypoteesiajattelu onkin oleellinen tutkijan mielessä oleva työväline, jota voidaan käyttää rikosten selvittämisessä ja sillä voidaan varmistaa, että muut selitysmallit pysyvät esitutkintaprosessin ajan mukana rikoksen ohella. Lisäksi tutkinta on oikeudenmukaista jokaisen osapuolen kannalta ja tutkijan mieli säilyy kirkkaana. (Kaunisto ym. 2021, 95–96.)

Esitutkinnan aikana rikosvastuun toteutuminen on ensisijaisesti poliisin tehtävä. Syyttäjä voi kuitenkin hienosäätää esitutkinta-aineistoa sekä syyllisyyden puolesta että sitä vastaan puhuvalla aineistolla. Sekä poliisin että syyttäjän tulee pohtia vaihtoehtoisia tapahtumankulkuja. Vaihtoehtoisen selitysmallin mahdollisuus voi kuitenkin jäädä poliisilta havaitsematta, sillä on luonnollista, että poliisi pyrkii näyttämään toteen todennäköisimpänä pitämänsä hypoteesin. (Fredman ym. 2020, 19.) Siksi onkin tärkeää, että syyttäjä pohtii vaihtoehtoisia hypoteeseja. Mikäli syyttäjä osallistuu aktiivisesti esitutkintaan, hän sitoutuu juttuun voimakkaasti jo ennen kuin asia siirtyy muodollisesti hänen ratkaistavakseen. Toisin sanoen, tällaisessa tapauksessa syyttäjä alkaa jo esitutkinnan aikana suorittamaan syyteharkintaa. (Tolvanen, Kukkonen 2011, 81.)

Oikeussuojaa annetaan niin rikoksen uhreille kuin rikoksesta epäillylle. Uhrilla on syyttäjään nähden toissijainen sekä myös itsenäinen oikeus vaatia rangaistusta rikoksesta. Hän voi myös viedä läpi korvausvaateensa rikosprosessin yhteydessä. Rikoslain voidaan sanoa olevan rikoksesta epäillyn paras turva. Rikosprosessissa vaaditaan viranomaisten toimesta rangaistusvastuuta yksilölle, jonka suojana on esimerkiksi syyttömyysolettama. (Fredman ym. 2020, 19.)

Preventio näkyy siten, että rikollisille määrätään rangaistuksia, jolloin ihmiset luottavat siihen, että lakia ei voi rikkoa ilman, että siitä tulee seuraamuksia. Rikosoikeudellinen järjestelmä, joka toimii tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti, vahvistaa ihmisten käsitystä siitä, mikä on kiellettyä ja mikä sallittua. (Fredman ym. 2020, 20.)

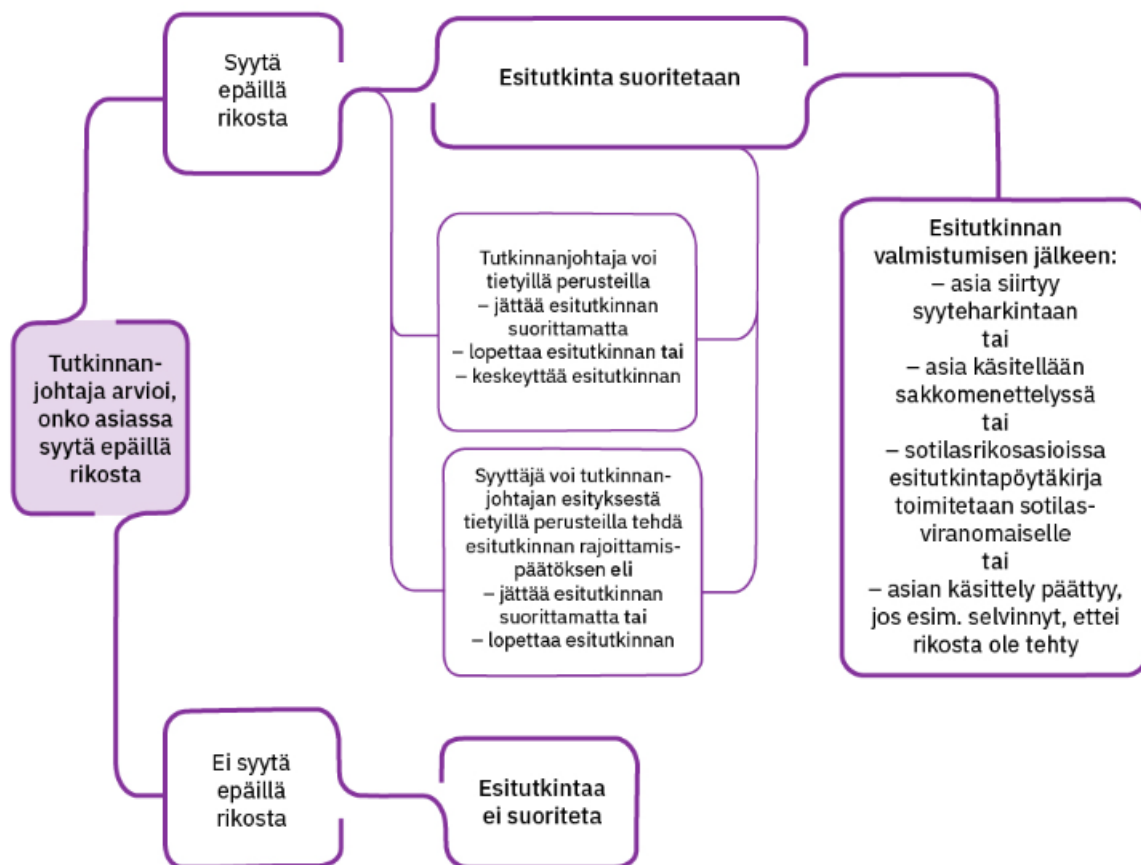
Yksi rikosprosessin tavoitteista on oikeuden kehittäminen. Poliisin ja syyttäjän yhteistyöllä rakennetaan rikosjutut ja hyvä yhteistyö auttaa havaitsemaan sellaiset tapaukset, joilla on yleistä merkitystä sekä ennakkotapausarvoa. Kuitenkin oikeuden kehittäminen huipentuu korkeimman oikeuden toiminnassa ja ennakkoratkaisut syntyvät, kun joku hakee ennakkoratkaisun korkeimmasta oikeudesta. Oikeutta kehittävät sekä luovat myös muun muassa hovioikeuden ratkaisut. (Fredman ym. 2020, 19.)

Pakkokeinoja joudutaan käyttämään eri vaiheissa rikosprosessia, jotta saadaan hankittua ja varmistettua prosessiaineistoa. Yksi osa esitutkintaa on konfliktien ratkaisu, joka tarkoittaa sitä, että poliisin tulee kaikessa toiminnassaan pyrkiä edistämään sovinnollisuutta, ja rikosasian voi siirtää poliisin toimesta rikossovitteluun, joka voi johtaa tutkinnan rajoittamiseen sekä harkinnanvaraiseen syyttämättäjäyttämiseen. (Fredman ym. 2020, 19.)

Fredman ym. (2020,16) määrittelevät rikosprosessin vaiheet seuraavasti:

1. esitutkinta
2. syyteharkinta
3. oikeudenkäynti tuomioistuimessa
4. rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen täytäntöönpano.

Esitutkinta on joko poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen suorittama tutkinta. Rajavartiolaitos, Tulli tai Puolustusvoimat ovat myös esitutkintaviranomaisia, mutta syyttäjä puolestaan ei ole. (Syyttäjälaitos.fi.) Esitutkinnassa pyritään selvittämään, onko epäilty rikos tapahtunut ja kenen toimesta. Asiaa selvitetään erilaisen aineiston perusteella sekä kuulustelussa, jota johtaa kuulustelija. (Vuorenpää ym. 2021) Kaaviossa 1 havainnollistetaan, kuinka esitutkinnan aloittaminen tapahtuu ja kuinka esitutkinta etenee. Kun on syytä epäillä rikosta, esitutkinta pääsääntöisesti aloitetaan tutkinnanjohtajan päätöksellä. Tutkinnanjohtajana toimii syyttäjä niissä tapauksissa, joissa poliisin teemmää rikosta tutkitaan, ellei epäiltyä rikosta ole tehty poliisin omalla vapaa-ajalla, jolloin syyttäjä voi delegoida tutkinnanjohtajuuden esitutkintaviranomaiselle. Esitutkintaviranomaisen on suoritettava esitutkinta tai esitutkintatoimenpide aina syyttäjän pyynnöstä. (Syyttäjälaitos.fi.)

Kaavio 1 Esitutkinnan eteneminen. (Syyttäjälaitos.fi)

2.2 Syyteharkinta

Tavallinen tapa esitutkinnan päättämiseksi on siirtää asia syyttäjän ratkaistavaksi. Kun esitutkinta on valmistunut, asia toimitetaan syyttäjälle joko syyteharkintaa, rangaistusmääräyksen taikka rikesakkomääräyksen antamista varten (ETL 10:2.1). (Fredman ym. 2020, 34.) Ensisijaisesti esitutkinnassa on kysymys syyteharkinnan ja sitä mahdollisesti seuraavan oikeudenkäynnin valmistelusta (Eml., 18). Lähtökohtaisesti rikos ei voi tulla syyteharkintaan ja tuomioistuimen käsiteltäväksi muuten, kuin esitutkinnan kautta (Eml., 27).

Syyteharkinnan voidaan kuvailla olevan esitutkinnassa kerätyn kirjallisen aineiston perusteella syyttäjän rikosasiassa suorittama tutkinta siitä, onko asiassa nostettava syytettä vai ei. Syyteharkinnan tärkein vaihe onkin selvittää, riittääkö näyttö syytteen nostamiseen. Syyttäjä päättää asian poliisin hänelle toimittamaan esitutkinta-aineistoon perustuen. (Vuorenperä ym. 2021, luku Syyteharkinnan vaiheet.) Samaa periaatetta noudatetaan myös muissa Pohjoismaissa, esimerkiksi Ruotsissa (Poliisen 2020.) Syyttäjällä on rikosasiassa todistustaakka, mutta se voi olla myös asianomistajalla, mikäli asianomistaja ajaa itsenäisesti vaadetta (Sahavirta 2006, 225.) Todistustaakalla tarkoitetaan, että asianomistajalla on riski siitä, ettei hänelle edulliselle oikeustositelulle riitä tarvittavaa näyttöä.

Se ei kuitenkaan tarkoita, että todisteiden esittäminen olisi suoranainen velvollisuus. Näyttövelvollisuus tai todistamisvelvollisuus ovat myös nimityksiä todistustaakalle. (Vuorenpää ym. 2021, luku Todistustaakka.)

Mikäli esitutkinnassa saadun aineiston perusteella syytteen tueksi löytyy riittävästi todisteita, Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL, 689/1997) 1:6:n mukaan syyttäjän on nostettava syyte. Tällöin puhutaan syytepakkoperiaatteesta eli legaliteettiperiaatteesta, joka onkin pääsääntönä tässä lainkohdassa. Laissa käytetään ilmaisua ”todennäköisiä syitä” rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Tällä ilmaisulla tarkoitetaan sitä, että syytteen tueksi on oltava riittävä näyttö ja se onkin legaliteettiperiaatteen edellytys. (Fredman ym. 2020, 14.) Jos rikos on tunnustettu tai siitä on vahvaa teknistä näyttöä, on monesti selvää, että syytekynnys on ylittynyt (Vuorenpää ym. 2021, luku Syyteharkinnan vaiheet).

Mikäli syyttäjä päätyy syyteharkinnassaan nostamaan syytteen, hänen täytyy ROL 5:1 säännökseen perustuen toimittaa haastehakemus käräjäoikeuteen. Termillä haaste tarkoitetaan vastaajalle osoitettua kehotusta vastata haastehakemuksesta esiin tulevaan kanteeseen. Näin rikosjuttu tulee vireille siinä tuomioistuimessa, mihin syyttäjä haastehakemuksen toimittaa. Silloin myös tiettyjen pakkokeinoasioissa tärkeiden määräaikojen kuluminen pysähtyy. (Vuorenpää ym. 2021, luku Haastehakemus.)

Syyttäjällä on tietyn laissa määritellyin perustein valta jättää syyte nostamatta, vaikka syytteen tueksi olisikin todennäköisiä syitä. Tällöin puhutaan opportunitteettiperiaatteesta eli tarkoituksenmukaisuusperiaatteesta (syyteharkintaperiaate) (ROL 1:7–8). Harkinnanvarainen syyttämättäjättämispäätös tulee kysymykseen silloin, kun syyttäjä jättää syytteen nostamatta soveltaen opportunitteettiperiaatetta. Puhuttaessa esitutkinnan rajoittamisesta, syyttäjä pystyy tutkinnanjohtajan esityksestä päättämään, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan. Tämä on mahdollista, mikäli opportunitteettiperiaatetta koskevien säännösten perusteella syyttäjä ei tulisi nostamaan syytettä eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan lopettamista (ETL 3:10.1). (Fredman ym. 2020, 14, 158.)

Kun esitutkinta rajoitetaan perustuen ETL 3:10.1, näyttö- tai oikeuskysymyksen epäselvyys ei estä rajoittamista. Silloin ei oteta kantaa rikoksesta epäillyn syyllisyyteen tai syyttömyyteen, mutta vaatimuksena on kuitenkin riittävä epäily tekijästä ja rikoksesta. Jos ei ole syytä epäillä ketään rikoksesta, syyteoikeutta ei ole tai se on vanhentunut, ei esitutkintaa rajoiteta. Mikäli ketään ei epäillä rikoksesta, ei ole ETL 3:3.1:n mukaisia esitutkinnan aloittamisen edellytyksiä.

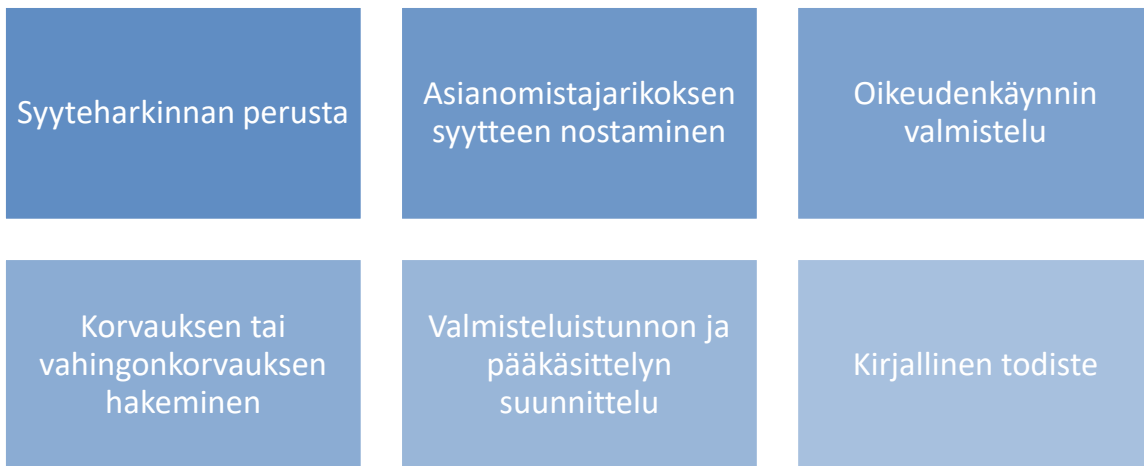
Puhuttaessa tärkeästä yleisestä edusta, tarkoitetaan sillä muun muassa rangaistuksen yleisestäävyyttä, joka edellyttää pääsääntöisesti esitutkinnan toimittamista. Yksityisellä edulla tarkoitetaan useimmiten asianomistajan korvausvaatimuksia. Rajoittamispäätöstä ei saa tehdä, mikäli tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii syytteen nostamista. (Fredman ym. 2020, 318.)

Fredman ym. (2020, 319) mukaan, harkinnanvaraisessa syyttämättä jättämisessä syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta seuraavilla perusteilla (ROL 1:7 ja 1:8):

1. Vähäisyysperuste: Jos kyseessä on rikoksen vähäisyys. Rikoksesta ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta, ja sitä on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä ottaen huomioon sen haitallisuuden tai siitä ilmenevän tekijän syyllisyyden. Vähäisestä teosta voidaan puhua, jos teko eroaa lievempään suuntaan tietyn rikoslajin tyyppitapauksesta. Tällöin huomioidaan myös tekijän tahallisuus. Haitallisuudella puolestaan tarkoitetaan teon vaarallisuutta sekä vahingollisuutta, jota arvioitaessa on huomioitava teosta ennalta arvioidessa todennäköisesti syntynyt vahinko.
2. Nuoruusperuste: Mikäli tekijä on alaikäinen eli rikos on tehty alle 18-vuotiaan henkilön toimesta ja teosta ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai enintään kuuden kuukauden verran vankeutta. Näiden lisäksi teon on täytynyt johtua ennemminkin ymmärtämättömyydestä kuin piittaamattomuudesta lain käskyjä ja kieltoja kohtaan.
3. Kohtuusperuste: Mikäli rangaistus on kohtuuton tai tarkoitukseton, kun otetaan huomioon esimerkiksi asianomistajan ja tekijän tekemä sovinto tai tekijän henkilökohtaiset olot, hänen oma toimintansa rikoksensa vaikutusten poistamiseksi tai estämiseksi taikka sosiaali- ja terveydenhuollon toimet.
4. Konkurenssiperuste: Jos rikos ei olennaisesti vaikuta kokonaisrangaistuksen määrään. Siihen vaikuttavat yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aiemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevat säännökset.

2.3 Esitutkintapöytäkirjan merkitys rikosprosessissa

Esitutkintapöytäkirjat toimivat perustana niin syyteharkinnalle, oikeudenkäynnin valmistelulle kuin itse oikeudenkäynnille. Esitutkintapöytäkirjasta on säädetty ETL 9 luvun 6 §:ssä. Tutkinnan päätyttyä esitutkintapöytäkirja kootaan kuulustelupöytäkirjoista sekä muusta oleellisesta materiaalista, jota esitutkinnassa on kertynyt. Esitutkinnassa kertynyttä materiaalia ovat selostukset tutkintatoimenpiteistä ja havainnoista, joita on esitutkinnassa selitetty. Kuulustelut kirjataan kuulustelupöytäkirjoiksi ja ne ovat esitutkintapöytäkirjan keskeisin osa. Tuomioistuinkäsittelyn asiallinen laajuus rajataan syyttäjän syytteeseen sisältyvällä teonkuvauksella, syyttäjän sekä asianomistajan vaatimuksilla sekä rikoksesta epäillyn kannanotolla syytteeseen. Esitutkintapöytäkirjaan liitetään tutkinnassa hankitut asiakirjat, tallenteet sekä valokuvat, mikäli niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa eikä laissa toisin säädetä. Mikäli esitutkinnassa on aineistoa, jota esitutkintapöytäkirjaan ei laiteta, täytyy siitä tehdä merkintä pöytäkirjaan, ellei laissa toisin säädetä. Lisäksi kuultujen henkilöiden kieli tulee merkitä pöytäkirjaan. (Fredman ym. 2020, 464, Tolvanen, Kukkonen 2011, 69.)

Kaavio 2 Esitutkintapöytäkirjan oikeudelliset merkitykset satunnaisessa järjestyksessä. (Mukaillen Fredman ym. 2020, 331)

Syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä nopeuttaa selkeä ja johdonmukainen esitutkintapöytäkirja. Kaaviossa 2 kerrotaan tiivistetysti, mitä oikeudellista merkitystä pöytäkirjalla voi olla Fredman ym. (2020, 331) mukaan. Syyttäjälle esitutkintapöytäkirjan oikeudellinen merkitys näkyy oikeudenkäynnissä sekä syyteharkinnan perustana. Asianomistaja puolestaan hyötyy pöytäkirjasta, kun hänen täytyy nostaa asianomistajarikoksesta syyte tapauksessa, jossa syyttäjä ei nosta syytettä asiassa. Lisäksi asianomistaja voi hakea rikosvahinkolaissa tarkoitettua korvausta tai vahinkoa, jolloin pöytäkirjan merkitys korostuu. Puolustus tarvitsee pöytäkirjaa valmistellessaan oikeudenkäyntiä, kuten myös tuomioistuin, jolle pöytäkirja on tarpeellinen suunniteltaessa valmisteluistuntoa ja pääkäsittelyä. Esitutkintapöytäkirjalla voi olla merkitys kirjallisena todisteena esitutkintaviranomaisen kirjaamien asioiden ja jopa kuulustelukertomusten osalta. Onkin tärkeää esitutkinnan kohteeksi joutuvien oikeusturvan kannalta, että esitutkintapöytäkirja on laadittu samoja kirjaamisperiaatteita noudattaen ja yhdenmukaisella tavalla toteuttaen. (Eml., 331.)

Syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarvittava todistusaineisto kootaan ja järjestellään esitutkinnassa. Kaikkea aineistoa ei kuitenkaan laatunsa tai laajuutensa takia voida liittää esitutkintapöytäkirjaan, vaan ne toimitetaan syyttäjälle tai syyttäjän kautta tuomioistuimelle toisessa muodossa. Tästä esimerkkinä voidaan käyttää takavarikoitua oheismateriaalia, kuten kirjallisia todisteita, rikoksentekovälineitä tai asiantuntijalausuntoja. (Fredman ym. 2020, 17.)

Esitutkintalaissa (ELT 10:2) säädetään esitutkinnan päättämisestä, minkä johdosta esitutkintapöytäkirja on toimitettava syyttäjälle syyteharkintaa tai sakon tai rikesakon antamista varten. Syyttäjä

perehtyy pöytäkirjaan ja harkitsee, tarvitaanko asiassa lisätutkintaa. Syyttäjän on toimitettava esitutkintapöytäkirja tuomioistuimelle haastehakemuksen yhteydessä, mikäli syyttäjä nostaa syytteen (ROL 5:4). (Fredman ym. 2020, 35.)

Syyttäjän tulee esittää todisteena sellaiset asiat, mitkä liittyvät esitutkintapöytäkirjaan, jos hän haluaa, että niistä tulee laillista oikeudenkäyntiaineistoa. Syyttäjä ei voi vain yleisesti viitata siihen asiaan, mikä tulee esitutkintapöytäkirjasta ilmi. Syyttäjän tehtävänä onkin esittää kaikki tarpeellinen syytettä tukeva näyttö, mukaan lukien myös esitutkintapöytäkirjaan kirjatut asiat, kun toimitaan vastaajan vahingoksi. Puolestaan se, mikä esitutkintapöytäkirjoissa mainittu ilmenee vastaajan eduksi, otetaan tuomioistuimessa huomioon. (Vuorenpää ym. 2021, luku Pääkäsittelysidonnaisuus.) Tolvanen ja Kukkonen (2011, 98) toteavat, että esitutkintapöytäkirja ei voi tulla tuomioistuin käsittelyssä oikeudenkäyntiaineistoksi, jos syyttäjä tai joku asianonosaisista ei siihen vetoa. Kuitenkin rikosasian todistajan kuulustelukertomus on mahdollista lukea todistajaa oikeudessa kuultaessa, mikäli todistaja ei kerro asiasta mitään tai hänen kertomuksensa poikkeaa kuulustelukertomuksesta.

2.4 Lisätutkinta ja yhteistyövelvollisuus

Asian edettyä syyteharkintaan, syyttäjän velvollisuus on päättää, onko lisätutkinta tarpeellista. Esitutkinta-aineistosta voi käydä ilmi, ettei poliisi ole tutkinut kaikkia seikkoja, jotka vaikuttavat asiaan. Tällöin syyttäjä joutuu toteamaan, ettei asiaa ole selvitetty riittävästi, vaikka esitutkinta-aineisto riittäisikin syytteen nostamiseen. Syyttäjän on tällaisessa tapauksessa pyydettävä poliisilta lisätutkintaa tai jätettävä syyte nostamatta ETL 5:2 nojalla. Yleisesti syyttäjä pyytää ensin lisätutkintaa, minkä tulokset saatuaan päättää, onko asiaa selvitetty riittävän perusteellisesti. Asian laatu määrittää sen, kuinka laajaa selvitystä voidaan edellyttää. Esimerkiksi näpistys tai liikenneturvallisuuden vaarantaminen eivät vaadi yhtä laajaa selvittämistä kuin tappo, murha tai ryöstö, joissa selvitysvaativuus on erittäin korkealla. (Vuorenpää ym. 2021, luku Syyteharkinnan vaiheet.)

Mikäli esitutkinnassa on puute, minkä takia pääkäsittelyä ei voitaisi yhtäjaksoisesti toimittaa, on tuomioistuimen ilmoitettava tästä puutteesta syyttäjälle ja kehotettava häntä huolehtimaan esitutkinnan täydentämisestä määräajassa (ROL 5:7). Käytännössä tuomioistuimet joutuvat hyvin harvoin kehottamaan syyttäjää pyytämään esitutkinnan täydentämistä, koska syyttäjä voi ETL 5:2.1:n nojalla vaatia poliisia suorittamaan joko esitutkinnan tai vaihtoehtoisesti lisätutkinnan täydentämään jo suoritettua esitutkintaa (Fredman ym. 2020, 167).

Tuomioistuimen kehotukset huolehtia esitutkinnan täydentämisestä voivat koskea ainoastaan sellaisia puutteita, joiden vuoksi pääkäsittelyä ei voida yhtäjaksoisesti toimittaa. Tämä tarkoittaa sitä, että tuomioistuin ei voi vaatia esitutkinnan täydentämistä saadakseen parempaa tai kattavampaa näyttöä rikoksesta epäiltyä vastaan. Ei ole myöskään sallittua vaatia lisätutkintaa siitä syystä, että useampi henkilö voitaisiin asettaa syytteeseen samasta teosta. Lisätutkintaa voidaan tarvita esi-

merkiksi tilanteessa, mikäli sekä poliisi että syyttäjät eivät ole muistaneet yhtä tai useampaa asianomistajaa. Tällaisessa tilanteessa on perusteltua antaa poliisin toimittaa lisätutkintaa kuulemalla unohtuneita asianomistajia, koska kaikille asianomistajille on mahdollisuuksien mukaan ilmoitettava oikeudenkäynnistä. Esitutkintaa voidaan täydentää pääkäsittelyyn asti. Pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen esitutkinnan täydentäminen ei ole enää mahdollista. (Vuorenpää ym. 2021, luku Esitutkinnan täydentäminen.)

ETL 5 luvun 3 § mukaan esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava syyttäjälle seikoista, jotka liittyvät esitutkinnan toimittamiseen, esitutkintatoimenpiteisiin sekä tutkinnan edistymiseen. Velvollisuus ilmoittaa on kuitenkin sidoksissa asian laatuun ja laajuuteen. Suuri osa rikosasioista on yksinkertaisia sekä vähäistä selvittämistä edellyttäviä, minkä takia esitutkintayhteistyötä ei tarvita. Yhteistyövelvoitteeseen sisältyy syyttäjän velvollisuus osallistua jossain määrin esitutkintaan. Syyttäjän pitää voida luottaa siihen, että esitutkintaviranomainen pitää hänet ajan tasalla tutkinnasta. Yhteistyö näkyy myös lisätutkinnan pyytämisenä, kun asia on siirtynyt syyteharkintaan. Yleensä tarvetta lisätutkinnalle ei synny, mikäli esitutkintaviranomainen sekä syyttäjät ovat neuvotelleet tutkinnan aikana selvittämisvelvollisuuden laajuudesta. Luontevaan esitutkintayhteistyöhön kuuluvat yhteiset palaverit sekä neuvottelut syyttäjän sekä esitutkintaviranomaisen välillä. (Tolvanen, Kukkonen 2011, 85.)

Yksi keskeisistä osista esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyötä on loppulausuntomenettely, josta on säädetty ETL 10 luvun 1 §:ssä. Tällöin asianosaisille annetaan mahdollisuus antaa loppulausunto kertyneestä aineistosta eli esimerkiksi näytön arvioinnista, esitutkinta-aineiston riittäväydestä sekä oikeuskysymyksistä. Vähäisissä tai yksinkertaisissa rikosasioissa loppulausunnon pyytäminen on ilmeisen tarpeetonta. Loppulausunnon pyytamisestä päättää tutkinnanjohtaja, ja hän kuulee tarvittaessa syyttäjää. Loppulausunnon saatuaan, esitutkintaviranomaisen on harkittava, täytyykö esitutkintaa täydentää. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulisikin yhdessä miettiä, tarvitaanko asiassa lisätutkintaa. Loppulausuntomenettelyllä pystytään selvittämään, mikä asiassa on riitaista tai riidatonta sekä pohtimaan sen pohjalta rikosoikeudenkäynnissä tarvittavaa todistelua. (Tolvanen, Kukkonen 2011, 65.)

2.5 Laadun määritelmä

Laatujärjestelmässä ISO (International Organization for Standardization) 9000:2015 määritellään, että laatu on se, ”missä määrin kohteen luontaiset ominaisuudet täyttävät vaatimukset.” Huono, hyvä tai erinomainen ovat adjektiiveja, jotka voidaan liittää laatu-termiin. Määritelmässä mainitulla vaatimuksella tarkoitetaan ilmaistua, pakollista tai tiedossa olevaa tarvetta tai odotusta, kun taas luontaisella tarkoitetaan ominaisuutta, joka sisältyy määritelmässä mainittuun kohteeseen, eikä muiden siihen liittämiä ominaisuuksia. (Pitko 2020.)

Anttila ym. (2016) kuvailevat laadun olevan käsite, jonka ihmiset ymmärtävät subjektiivisesti sekä kokonaisvaltaisesti. Aristoteles on osoittanut laadulle kaksi merkitystä, joiden mukaan laatu ilmaisee, kuinka kohde erottuu muista kohteista sekä kuinka kohde koetaan joko pahana tai hyvänä. Arkikielessä laatu ymmärretäänkin samalla tavalla ja yleensä se on onnistumisen sekä hyvän käsite, minkä johdosta siihen suhtaudutaan myönteisesti. Laatukäsitteen analysointi tuo kuitenkin siitä ilmi erilaisia käsityksiä sekä näkökulmia. ISO 9000-määritelmässä määritelty laadun määritelmä sopii yhteen arkikielen ymmärryksen sekä Aristoteleen alkuperäisen tulkinnan kanssa.

Salmisen (2014) mukaan laadun määrittelemisen täsmällisesti on harvinaista, mikä aiheuttaa turhaa sekaannusta. Laatumääritelmä on yleispätevä, joten sillä voidaan kuvata niin tuotetta ja palvelua kuin sitä voidaan käyttää lisäksi prosessin ja johtamisen laadun määrittämiseen sekä mittaamiseen. Laatua voidaan mitata erilaisilla laaturjestelmillä, joista ISO 9000-laatumääritelmä on yksi vaihtoehto. Laadun määrittelemisen on johdon asia, mikä edellyttää vuoropuhelua henkilöstön ja johdon välillä. On johdon tehtävä huolehtia, että yhteisö tai yritys on tietoinen laatumuuttujista, asettaa tavoitteet ja ilmoittaa niistä henkilöstölle.

Poliisilla on oma laatustrategia, joka otettiin käyttöön vuonna 2006. Poliisihallinnon laatuavoitteena on poliisi, joka on kykenevä vastaamaan yhteiskunnan odotuksiin ja tarpeisiin. Laatutyön perustana on kansalaisnäkökulma ja asiakaslähtöisyys pystytään parantamaan mm. poliisin asiakaspalvelua. Prosessien, resurssien ja osaamisen kehitys tapahtuu laatutyössä, joiden avulla pystytään vastaamaan organisaation tehtäviin sekä asiakkaan odotuksiin. Poliisin työskentelytapoihin kuuluu poliisin suorittamien tehtävien dokumentointi, joka merkitsee laadunhallinnan kannalta erillisen toimenpiteen jäljitettävyyttä, minkä ansiosta toimenpide voidaan todeta jälkikäteen oikeaksi. Virkavastuun merkitys korostuu sisäisessä valvonnassa sekä reklamaatioita käsiteltäessä johtuen poliisitoiminnan luonteesta. Vaikka laatutoiminnassa pyritään jälkikäteiskontrollin sijaan laadun varmistamiseen etukäteen, on laillisuusvalvonta osa jälkikäteistä laadunvalvontaa. (Poliisin laatustrategia 2006, 3–5.)

Poliisin käytössä ei ole ISO 9000-sarjan laatustandardi, vaan EFQM (The European Foundation for Quality Management)-kriteeristö, jossa yhdeksällä eri osa-alueella arvioidaan yksikön laatua. Laatutaso määrittyy tällöin koko yksikön perusteella. Viisi arviointialuetta mittaa toimintaa ja neljä aluetta puolestaan tuloksia eri näkökulmista. Toiminnan mittaamisessa nähdään, miten työt on järjestetty. Poliisin laatutyön välineitä ovat mm. itsearviointi, jossa voidaan myös hyödyntää EFQM-mallia, asiantuntija-arviointi, vertailukehittäminen, palvelutavoitteet ja palvelusitoumukset sekä laillisuusvalvonta. (Poliisin laatustrategia 2006, 9–12.) Organisaation itsearvioinnissa saadaan selville muun muassa henkilöstön mielipiteet kehittämistarpeista, tärkeäksi koetut asiat sekä missä kehittämisasioissa on erimielisyyttä ja missä ollaan samaa mieltä. Lisäksi itsearviointiprosessi itsessään

laittaa käyntiin uutta ajattelua sekä luo sitoutumista haastaviin tavoitteisiin sekä kehittämiseen. (Moisio, Tuominen 2021, 13.)

Myös poliisin strategiassa vuosille 2020–2024 (Luettu: 3.5.2023) mainitaan niin valvonta- ja hälytyssektorille, viestintään, palveluun sekä rikostorjuntaan kohdennettuja priorisointeja sekä onnistumisten mittareita. Rikostorjuntaan eli tutkintaan liittyen onnistumisen mittareista nousi esiin seuraavia asioita, jotka on lueteltu satunnaisessa järjestyksessä:

- Rikosten selvitystaso
- Rikosten tutkinta-aika
- Esikäsittelytoimien tehokkuus
- Rikosten ilmaantuvuus ja esiintyvyys
- Haltuun saadun rikoshyödyn määrä
- Tyytyväisyys työtehtäviin
- Seurausten mukaan painotettu rikosindeksi (Crime Harm Index)

3 MENETELMÄT

Tässä luvussa käydään läpi tutkimusmenetelmiä, tutkimuksen kohderyhmän haastatteluista sekä tutkimuksen analysointitavoitetta, joita opinnäytetyössä käytetään. Opinnäytetyössä tehdään katsoa vain Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnan esitutkintapöytäkirjojen laatuun, jolloin saadaan selkeä rajanveto esimerkiksi rikosten esikäsittelyn tai talousrikosten pöytäkirjojen laadun kehityksen välille. Muiden Pirkanmaan poliisilaitosten esitutkintapöytäkirjojen laatua ja kehitystä ei käsitellä tässä opinnäytetyössä.

3.1 Laadullinen tutkimus ja kohderyhmän haastattelut

Opinnäytetyön toteutuksessa on hyödynnetty kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullinen tutkimusmenetelmä vastaa kysymyksiin mitä, miten ja miksi (Vilkka 2021, 58). Sen tavoitteena on toimia apuvälineenä, jotta voidaan ymmärtää jotain asiaa tai ilmiötä. Tutkimusaineiston kokoa säätelee laatu, ei aineiston määrä. Laadullista tutkimusta toteutettaessa ei ole tarkoituksaan tavoitella yleistettävyyttä toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa. (Eml., 121.) Tutkimukseen valittiin laadullinen tutkimusmenetelmä, sillä tilastollisesti tarkasteltava ja mitattava aineisto ei palvele tämän työn tarkoitusta. Opinnäytetyöhön valitut tutkimuskysymykset määrittivät lopulta tutkimusmenetelmän valinnan, koska laadullisella tutkimusmenetelmällä saa vastauksen kysymyksiin mitä, miten ja miksi, jotka nousevat valituissa tutkimuskysymyksissäkin esiin.

Haastattelusta puhutaan, kun tutkimusaineistoksi valitaan haastateltavien kokemukset puheen muodossa. Haastattelu on vain yksi monista laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimusaineiston keräämistavoista, vaikka siitä, ja etenkin syvähaastattelusta, on tullut synonyymi laadulliselle tutkimukselle. Lomakehaastattelu, avoin haastattelu ja teemahaastattelu ovat laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimushaastattelumuotoja. Tutkimushaastatteluja voidaan tehdä niin yksilö-, pari tai ryhmähaastatteluna, mutta yleensä yksilöhaastattelu on se, mikä valitaan. (Vilkkä 2021, 99.) Tutkimushaastattelut ovat hyvä sekä yleinen käytäntö kerätä tutkimusaineistoa. Oman tutkimuksen tavoitteet sekä lähestymistapa on tärkeää pitää mielessä siinä vaiheessa, kun valitaan haastattelumenetodia. (Eml., 108.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu teemahaastattelulla. Teemahaastattelusta voidaan käyttää myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu ja sen voidaan sanoa olevan tutkimushaastattelun muodoista yleisimmin käytetty. Jotta saadaan vastattua tutkimusongelmaan, on teemahaastattelua tehtäessä tutkimusongelmasta valittava keskeiset aiheet tai teemat, joita on ehdotonta käsitellä. Niiden käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä, mutta tavoitteena on, että haastatteluteemat ovat vastaajan kannalta sopivassa järjestyksessä. (Vilkkä 2021, 99.)

Haastattelumenetelmän valinta tehtiin perustuen mahdollisimman kattavien ja vapaamuotoisten vastausten saamiseen. Teemahaastattelu mahdollisti sen, että haastateltavilla oli mahdollisuus vastata kysymyksiin omin sanoin ilman rajoituksia. Kaikki haastattelukysymykset eivät vastaa suoraan tutkimuskysymyksiin, mutta ne sivuavat läheltä aihetta ja tukevat tutkimuskysymyksiin vastausten saamista. Haastattelukysymysten onnistumista analysoidaan luvussa 6.

Opinnäytetyössä haastateltavina on kolme aluesyyttäjää Länsi-Suomen syyttäjälalueelta. Haastateltavaksi pyydettiin syyttäjiä, jotka ovat toimineet Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnasta tulevien esitutkintapöytäkirjojen kanssa. Syyttäjille kohdennetut kysymykset ovat keskenään samat ja ne löytyvät liitteestä 1. Heidän toivottiin vastaavan kysymyksiin mahdollisimman laajasti, samalla kuitenkin huomioiden opinnäytetyön aiheen rajauksen. Jokainen haastatelluista syyttäjistä toivoi pysyvänsä anonyyminä tässä opinnäytetyössä. Heistä käytetään opinnäytetyössä nimikkeitä haastateltava A, B ja C, kun haastateltavien vastauksia on suoraan lainattu. Syyttäjien nimeämisjärjestys on kuitenkin satunnainen, eikä se perustu heidän haastattelujärjestykseensä. Haastatteluissa läpikäytyt kysymykset ovat luetteloituna liitteessä 1.

Kun tutkimus toteutetaan laadullisella tutkimusmenetelmällä, on tärkeää, että haastatteluun osallistuvat saavat tutkimuksesta myös itse ymmärrystä asiasta. Tällöin voidaan vaikuttaa tutkimustilanteen jälkeen myönteisesti tutkittavien tutkittavaa asiaa koskeviin toiminta- ja ajattelutapoihin. Tällaista kutsutaan emansipatoriksi. (Vilkkä 2021, 101.) Haastateltavien kanssa sovittiin, että valmis opinnäytetyö toimitetaan heille luettavaksi, jotta he voivat perehtyä työn lopputulokseen.

Opinnäytetyötä varten tehdyistä haastatteluista yksi pidettiin Teams-videopuhelulla 9.2.2023. Palaveri tallennettiin, minkä jälkeen se litteroitiin. Aikataulusyistä, sekä syyttäjien omista toiveista johtuen, kaksi muuta haastattelua toteutettiin sähköpostitse lähettämällä liitteenä olevat haastattelukysymykset lopuille haastateltaville, joihin he saivat vastausaikaa kuukauden verran. Teams-videopuhelulla haastateltu syyttäjä sai ennakkoon luettavaksi haastattelukysymykset, jotta hän pystyi valmistautumaan haastatteluun.

Kun puhutaan litteroinnista, tarkoitetaan sillä haastatteluaineiston muuttamista tekstimuotoon. Litteroitaessa haastatteluaineistoa, saadaan samalla tutkimusaineistoa käytyä läpi ja aineistoja ryhmiteltyä sekä luokiteltua. Lisäksi litteroinnin on vastattava sitä, mitä haastateltavat ovat sanoneet, ja minkä merkityksen he ovat asioille antaneet. Toisin sanoen, sitä, mitä haastateltavat kertovat, ei saa muuttaa tai muokata, jotta tutkimuksen luottamuksellisuus säilyy. (Vilka 2021, 110.)

3.2 Analyysimenetelmä

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota on mahdollista käyttää laadullisessa tutkimuksessa, jolloin sen avulla pystytään tekemään hyvinkin erilaisia tutkimuksia. Sisällönanalyysiä ei ohjaa lähtökohtaisesti mikään teoria, mutta siihen on mahdollista soveltaa erilaisia teoreettisia ja epistemologisia lähtökohtia. (Tuomi 2018, 78.) Sillä pyritään tiivistämään ja selkeyttämään aineisto kuitenkin kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Sen tarkoitus onkin informaatioarvon lisääminen, sillä aineistosta, joka on hajanaista, koitetaan luoda selkeää sekä yhtenäistä informaatiota tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi 2018, 90.)

Opinnäytetyön analysoinnissa hyödynnettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tässä analyysimuodossa analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan, vaan teoriaa voidaan käyttää analysoinnin apuna. Analyysista voidaan tunnistaa aikaisemman tiedon vaikutus, kuitenkin aikaisemman tiedon merkityksen olematta teoriaa vastaava. Ennemmin se avaa uusia ajatusuria. Aineistoa analysoidessa kuljetaan aluksi aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa lisätään analyysia ohjaavaksi ajatukseksi teoriaa. (Tuomi 2018, 81.) Teoriaohjaava sisällönanalyysi sopii tutkimukseen, sillä tätä opinnäytetyötä tehdessä on etukäteen oletus, että haastateltavien vastaukset tulevat perustumaan ainakin joiltain osilta lakiin ja säännöksiin, jolloin niiden vaikutusta vastauksiin ei voida sulkea pois ja ne näkyvät myös analysoinnissa.

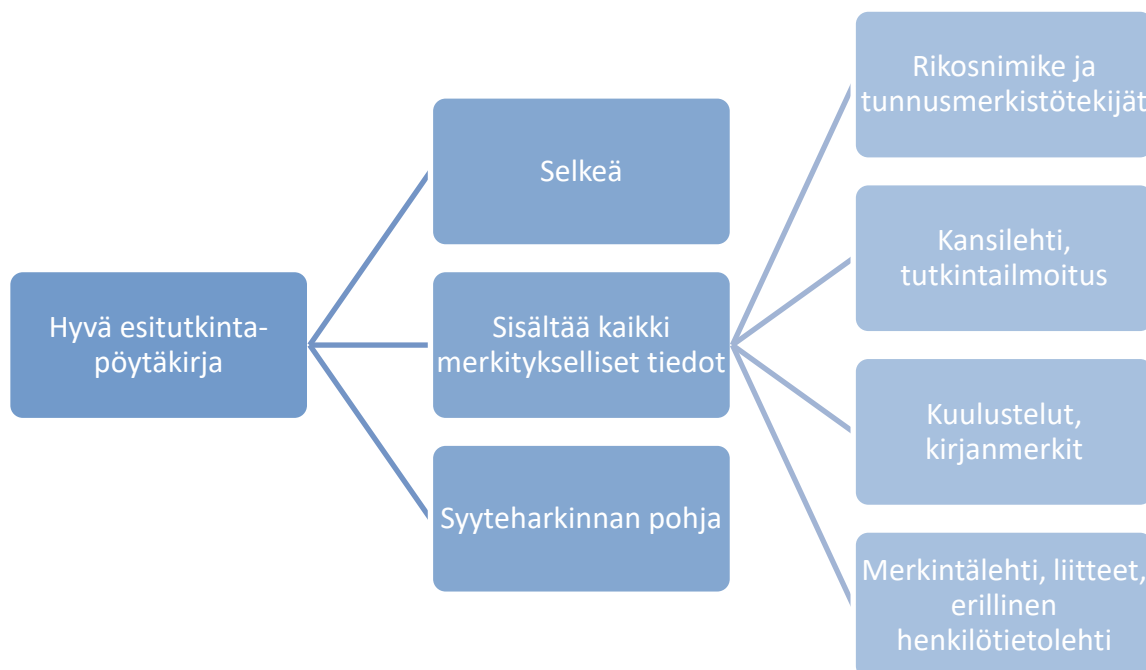
Litteroinnin valmistuttua, verrattiin sitä ja sähköpostitse saapuneita kahta muuta haastateltavien vastausta toisiinsa. Epäolennainen tieto jätettiin pois ja haastattelukysymysten kannalta oleelliset vastaukset korostettiin näkyviin. Haastatteluissa esiinnousseet samankaltaisuudet korostettiin maalaten ne samalla värillä Wordissa, minkä jälkeen aineisto teemoitettiin. Teemoittelulla tarkoitetaan

aineiston pilkkomista sekä ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan, jolloin aineistossa esiintyvien tiettyjen teemojen vertailu on mahdollista (Tuomi 2018, 79). Teemoittelu toteutettiin hyödyntämällä sekä tutkimuskysymyksiä että haastattelukysymyksiä, jolloin saatiin selkeät aihealueet, mihin aineistoa alettiin jaotellaan.

Ei riitä, että tutkija ainoastaan dokumentoi, mitä tutkimusaineistossa on, vaan tulkinta muodostuu, kun tutkimusaineisto on luokiteltu joko teoriaohjaavasti, teorialähtöisesti tai aineistolähtöisesti sekä tulkittu teoreettisen viitekehyksen kautta. Pelkkä haastattelu on vasta tutkimuksen materiaalia eikä se ole vielä tulkinta tai selitys tutkimusongelmaan. (Vilka 2021, 126.) Erilaisten aineistojen yhdisteleminen on parempi tapa kysymysten ratkaisemiseen sekä uusien kysymysten luomiseen kuin pyrkimys tehdä tulkintaa pelkästään haastatteluiden perusteella (Eml, 121). Aineiston analyysin jälkeen toteutettiin tulosten tulkinta, jossa aineistosta tehtiin tulkintaa sekä johtopäätöksiä, jolloin saatiin koottua myös tulokset.

4 TULOKSET

4.1 Syyttäjien näkemykset hyvästä esitutkintapöytäkirjasta

Kaavio 3 Hyvä esitutkintapöytäkirja syyttäjien näkökulmasta.

Haastateltavien käsitykset hyvästä esitutkintapöytäkirjasta vaihtelivat jonkun verran, kuten kaavio 3 voidaan nähdä. Ristiriitaisuuksia ei kuitenkaan ollut havaittavissa, vaan lähinnä mielipideeroja siitä, mitä kukakin nosti esille tärkeimpänä. Yhtenä tärkeänä asiana esiin nousi, että syytehar-

kinnan tekeminen pitää olla pöytäkirjan pohjalta mahdollista, sillä esitutkintapöytäkirja toimii pohjana kärjäprosessille, mikä on mahdollisesti tulossa. Lisäksi hyvän esitutkintapöytäkirjan tulee olla selkeä niin kirjoitusasultaan, kuin myös sen puolesta, että käsiteltävä asia tulee käydä siitä selkeästi ilmi. Esitutkintapöytäkirjan tulisi sisältää kaikki asian kannalta merkitykselliset tiedot kuten; mitä on tehty ja mitä asiassa on käynyt ilmi ja miten. Lisäksi esitutkintapöytäkirjassa tulee olla asianosaisten ja todistajien kuulustelut sekä liitteenä asian kannalta tarvittavat asiakirjat. Myös sähköisten pöytäkirjojen kirjanmerkit on oltava tehty selkeästi.

Haastatteluissa tuli ilmi, että olennaista on, että tutkittavana on oikea tekoon liittyvä rikosnimike. Sen lisäksi on selvitettävä rikosnimikkeeseen liittyvät tunnusmerkistötekijät ja niiden täytyminen. Rautalankamallina kerrottiin, että esimerkiksi petoksessa on erilaisia tunnusmerkistötekijöitä, jotka kaikki pitää selvittää.

- - Pitää tutkia se, että hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta hyötyä, niin se on se ensimmäinen tunnusmerkistötekijä. - - Sitten toinen tunnusmerkistötekijä, että onko siinä erehdytetty tai käytetty hyväksi sitä erehdystä? Ja sitten kolmantena; Onko saatu toinen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin? Ja sitten vielä edelleen, onko aiheutettu taloudellista vahinkoa erehdytetyille tai sille, jonka eduista sillä on ollut mahdollisuus määrätä? Ja tavallaan, että jos yksikin näistä tunnusmerkistötekijöiden kohdista, jotka löytyvät laista suoraan, on jätetty tutkimatta, niin se käytännössä voi aiheuttaa tutkintatarpeen eli syyttäjä voi harkita sitä, että onko siinä se petosrikos täyttynyt ja voidaan syyte nostaa.

Haastateltava B

Kansilehden ja tutkintailmoituksen rooli korostui tuloksissa. Vastauksista nouseekin esiin, että kansilehdeltä tulee nähdä suoraan asian asianosaiset sekä mitä nimikkeitä poliisi on tutkinut. Lisäksi näkyvillä pitää olla, missä ja milloin teko tai teot ovat tapahtuneet. Kansilehdellä pitää olla myös merkintä esimerkiksi siitä onko joku vangittuna tai onko poliisi lähettänyt asian sovitteluun, sekä tieto voimassa olevista takavarikoista. Puolestaan tutkintailmoituksesta on käytävä tiiviisti ilmi, mitä on tapahtunut ja mitä toimenpiteitä poliisi on tehnyt. Lisäksi siinä pitäisi olla selvitettyä myös asianosaiset ja heidän vaatimuksensa sekä kirjattuna tekoajankohdat oikein, sekä tieto siitä, miten asia on tullut poliisin tietoon. **Tutkintailmoituksen selostusosion luettuaan tulisi olla selvää, mistä asiassa on kyse.**

Vastauksissa nousee esiin, että tutkintailmoituksessa tulisi kertoa, mitä materiaalia asiasta on saatavilla. Tästä mainittiin esimerkkeinä valvontakameratallenteet, takavarikot, todistajat tms. Esitutkintapöytäkirjassa tulisi olla merkittynä tieto siitä, onko esimerkiksi lääkärinlausunnon tai valvontakameratallenteiden mahdollisuutta selvitetty, vaikka niitä ei olisikaan saatavissa. Tällöin syyttäjän ei

tarvitse itse alkaa selvittää, onko edellä mainittuja materiaaleja saatavilla ja sekä poliisin että syyttäjän aikaa säästyy. Mikäli asiaan liittyen on otettu esimerkiksi valokuvia tai muuta vastaavaa aineistoa eikä niitä syystä tai toisesta lisätä esitutkintapöytäkirjaan, tulisi niiden olemassaolosta kuitenkin mainita tutkintailmoituksessa.

Tärkeänä asiana syyttäjän näkökulmasta esiin nousi **kuultavien äidinkieli, jonka on tultava ilmi pöytäkirjasta**. Myös tulkin käyttämisestä on oltava merkintä, koska syyttäjän pitää ilmoittaa käräjaoikeudelle tulkkausten ja käännösten tarpeesta. Mikäli tiedot eivät käy ilmi pöytäkirjasta, aiheutuu asiasta lisätyötä syyttäjille, kun asiaa joudutaan alkaa selvittämään. Lisäksi riippumatta siitä kiistääkö vai myöntääkö epäilty asiaa, tulee hänen käsityksensä tapahtumien kulusta selvittää, jos hän suostuu asiasta kertomaan.

Vastauksista selviää, että kuulusteluissa on pitänyt selvittää asian kannalta oleelliset asiat ja esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä. Kuulustelupöytäkirjoissa valmiiden pohjien käyttäminen voi olla käyttökelpoista, mikäli kyseessä on yksinkertainen juttu. Vaativimmissa asioissa hyvän kuulustelun edellytyksenä on tuntemus ja kokemus käsiteltävän kaltaisesta rikoksesta, jotta kuulustelussa osataan esittää oikeita kysymyksiä. Hyvä kuulustelupöytäkirja tai kuulustelu etenee kronologisesti, jos se on mahdollista. Myös kuulusteluissa ilmi tulevat vaatimukset tulee ilmaista selkeästi, sekä korostaa, halutaanko, että syyttäjä ajaa näitä. Myös mahdolliset suostumukset kirjalliseen menettelyyn tai sovitteluun suostumisesta on selvitettävä.

Vastauksista nousee myös esiin, että pöytäkirjan merkintälehdellä tulee mainita käytetyt pakkokeinot ja ovatko ne vielä voimassa. Merkintälehdelle kirjattavat liitteet nimetään ymmärrettävästi ja numeroidaan ne. Esimerkiksi takavarikkopöytäkirjojen on löydyttävä tarvittaessa liitteistä. Hyvästä esitutkintapöytäkirjasta tulee löytyä kaikki merkitykselliset liitteet.

Mikäli poliisilla on hallussaan asiaan liittyen esimerkiksi tallenteita, lausuntoja, valokuvia, takavarikkopöytäkirjoja tai muita sellaisia, niiden on löydyttävä liitteistä. Liitteistä tulee selkeästi ilmetä, jos joltain osin kyse on esimerkiksi poliisin kirjauksista.

Haastateltava C

Tuloksista ilmenee, että hyvässä esitutkintapöytäkirjassa liitteet on koottu valmiiksi "luettavaan" muotoon. Tästä esimerkkinä hän kertoo, että jos liite sisältää paljon sivuja, mutta vain joissakin sivuilla on merkityksellistä tietoa, se tulisi selkeästi osoittaa, että mistä ilmenee mitään.

Esitutkintapöytäkirjasta esiin nostettiin myös erillinen henkilötietolehti yhtenä syyttäjän ja erityisesti tuomioistuimen kannalta tärkeänä elementtinä. Asianosaisten ja todistajien sekä muiden asiaan

liittyvien henkilötiedot tulisi olla kattavasti ja oikein kirjattu, koska näiden tietojen perusteella asianosaisia lopulta tavoitellaan. Puhelinnumerot ja sähköpostiosoitteet, joista henkilöt voidaan tavoittaa, ovat henkilötunnusten ja osoitetietojen ohella tärkeitä, koska niitä ei ole aina mahdollista löytää virallislähteistä.

4.2 Esitutkintapöytäkirjojen laatu Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnassa

Haastatteluiden perusteella selviää, että Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnan esitutkintapöytäkirjoissa esitutkintapöytäkirjojen laatu on pääsääntöisesti hyvää tai ainakin riittävän hyvää, jotta suurin osa asioista on mahdollista saada eteenpäin ilman lisätutkintaa. Vain murto-osassa pöytäkirjoja joutuu pyytämään lisätutkintaa. Esitutkintapöytäkirjojen perusteella pystyy yleensä tekemään syyteharkinnan loppuun saakka ja se nousi vastauksista kehumisen aiheeksi.

Kaavio 4 Esitutkintapöytäkirjan yleisimmät puutteet syyttäjien näkökulmasta.

Kaavio 4 on tiivistetty satunnaisessa järjestyksessä haastateltujen syyttäjien vastaukset Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnasta tulevien esitutkintapöytäkirjojen puutteista. Haastatteluissa selvisi, että asianomistajien vaatimuksia ei ollut aina muistettu selvittää tai heiltä ei ole kysytty, pyytävätkö he syyttäjää ajamaan korvausvaatimustaan. Täysin kiistetyssä jutussa asianomistaja tai

todistaja on jätetty kuulematta. Tästä esimerkkinä mainitaan petosrikokset, joissa asianomistajan kertomus on pääasiallinen näyttö eikä asianomistajaa tällöin voi jättää kuulematta.

Lisäksi esiin nousi, että tutkintailmoitukset on yleensä onnistuttu laatimaan siten, että niistä on käynyt asia ja tehdyt toimenpiteet selvästi ilmi ja kirjanmerkit ovat olleet kunnossa. Mitä vaativammasta tai vakavammasta asiasta on ollut kyse, niin useimmiten silloin myös esitutkintapöytäkirjat on laadittu huolellisesti, mikä on erityisen hyvä asia, koska näihin asioihin liittyy yleensä myös eniten epäselvyyksiä.

Haastatteluissa tuli ilmi tilanteita, joissa huumausaineiden netto- ja bruttopainot ovat menneet sekaisin tai niissä on ollut epäselvyyksiä. Nettopaino on syytteen osalta oleellinen asia selvittää. Yksi ja sama paino on merkitty tutkintailmoitukseen bruttopainoksi, mutta takavarikkopöytäkirjassa se on merkattu nettopainoksi. Tästä voi aiheutua se, että avustajat alkavat vetoamaan painojen epäselvyyteen ja että asia pitäisi ratkaista vastaajan eduksi eli bruttopainoksi. Mikäli painot merkitään huolellisesti, tätä keskustelua ei tarvitse käydä.

Haastateltavien vastauksista käy ilmi, että täysin kiistetyissä jutuissa ei ole välttämättä ollut ollenkaan näyttöä. Esimerkkinä tästä tilanne, jossa rikoksesta epäilty kiistää näpistyksen ja näyttönä on vain kuvakaappaus valvontakameratallenteelta, josta poliisi on tunnistanut epäillyn ja josta nähdään, että epäilty on kaupassa. Epäillyn vertailukuvan toimittaminen muun materiaalin mukana mahdollistaa syyttäjälle vertailun, onko henkilö tunnistettavissa tallenteelta riittävällä varmuudella, kertoo yksi haastateltavista. Toinen esimerkki on tapauksesta, jossa asianomistaja on kertonut käräjillä, että poliisi on kuvannut tekopaikalla, mutta asia ei ole päätynyt syyttäjän tietoon, koska asiasta ei ole ollut mainintaa pöytäkirjalla. Mikäli maininta olisi ollut, olisi hän voinut pyytää tapauksessa lisätutkintapöytäkirjaa kuvista, joka olisi ollut hyvä kirjallinen todiste.

Ongelmallisimmat virheet ovat olleet sellaisia, joita ei jälkikäteen enää ole pystynyt korjaamaan eli on kirjattu asioita tehdyksi, mutta näitä ei ole millään lailla dokumentoitu tai laitettu liitteiksi ja tilanne on ollut se, ettei näitä ole enää myöhemmässä vaiheessa ollut saatavilla.

Haastateltava C

Liitteiden puuttuminen yksinkertaisissakin jutuissa, joissa säännönmukaisesti on tietyt liitteet, on aiheuttanut haastattelujen perusteella päänvaivaa. Myös takavarikkopöytäkirjoja tai keskusrikospoliisin lausuntoja on puuttunut useammassa jutuissa, minkä lisäksi hätäkeskustallenteita on harvoin liitteenä, vaikka niiden hankkiminen ei ole suuritöistä. Hätäkeskustallenteita pystyy lähes poikkeuksetta hyödyntämään esimerkiksi kiistetyissä väkivaltajutuissa, joissa ne olisi hyvä olla mukana. Esi-

tutkintapöytäkirjasta on saattanut puuttua näyttö tilanteessa, kun tutkintailmoitukselle on kirjattu riittäviä seikkoja. Esimerkiksi vahingon määrää todistettaessa olisi tärkeää olla kuitti, vakuutusyhtiön korvauspäätös tai edes kysymys asianomistan kuulustelussa vahingon euromäärästä.

Tapahtumissa, joissa on useita asianosaisia ristiin epäiltyinä ja asiaosaisina ja ylipäättäen ollut paljon porukkaa paikalla (konkretisoituu useimmiten nuorisoporukkajutuissa), henkilöiden yksilöiminen on ollut välillä puutteellista. Eli kuullaan useita henkilöitä, jotka puhuvat ehkä nimillä tai lempinimillä tai kuvailevat vaateuksia. Tapahtumista on mahdollisesti tallenteita, joissa henkilöitä esiintyy useampia. Näissä olisi oleellista, että syyttäjällekin muodostuisi kuva siitä, että kenestä kukin puhuu ja tallenteilta selvästi esimerkiksi tutkintailoituksella kerrottaisiin/ kuvailtaisiin, kuka on kukakin, jottei tarvitse arvailla. Tarvittaessa henkilöiltä voi itseltäänkin selvittää näyttämällä heille tallenteita ja kysymällä kuka on missäkin.

Haastateltava C

Vajavaiset tietojen selvittämiset nousevat useamman haastateltavan vastauksissa esiin. Lisäksi tässäkin yhteydessä mainittiin petosrikokset, joissa ei ole esimerkiksi selvitetty tilauksen tarkempia tietoja tai asiassa on ainoastaan selvitetty euromääräinen vahinko sellaisenaan, ettei siitä käy ilmi alkuperäistä pääomaa vaan yhteissumma, joka sisältää myös korot, kulut ja mahdolliset suoritukset. Lisäksi on saatettu selvittää vain perintäyhtiöiden vaatimukset, mutta ei lainkaan asianomistajayhtiöitä tai niiden vaatimuksia tapauksissa, joissa asianomistajina olevat yritykset ovat esimerkiksi myyneet saatavansa perintäyhtiöille. On saattanut myös olla tilanne, jossa on unohdettu hakea alakäiselle asianomistajalle edunvalvoja tilanteessa, jossa epäilty on toinen huoltajista.

Varkauksissa ja vahingonteoissa on saatettu selvittää vain, mitä omaisuuslajia on anastettu tai mitä vahinkoa aiheutettu, mutta ei ole selvitetty näiden arvoja, vaikka arvolla on olennainen merkitys sen kannalta, onko kyse vähäisestä, törkeästä vai perustekomuodosta ja lisäksi arvolla on vaikutusta seuraamukseen.

Haastateltava A

Vastauksista voidaan nähdä, että rikoksesta epäillyn henkilön myöntäminen, mutta myöhemmin oikeudessa kiistäminen tai muistamattomuus aiheuttaa ongelmia. Esimerkkinä tilanne, jossa vastaaja on myöntänyt menettelyn, mutta todennut samalla, että hänellä ei ole muistikuvia tapahtumista ja tämä on tulkittu poliisin toimesta riittäväksi myöntämiseksi, vaikka todellisuudessa tällaista tilannetta ainakin haastateltava itse käsittelee vastaavalla tavalla kuin kiistettyä juttua eli asiaan tulisi hankkia näyttöä. Asiassa ei ole välttämättä selvitetty esimerkiksi olleensa paikalla tai havainneensa asianomistajan vammoja vaan on tyydytty siihen, että epäilty myöntää. Joskus myös esitutkinnassa myönnetty teko kiistetään käräjäoikeudessa. Tällaisessa tapauksessa on vaikea vedota

kiistämisen epäuskottavuuteen, jos esitutkintakertomuksen ainoa sisältö on ollut ”myönnän” verrattuna siihen, että vastaaja olisi esitutkinnassa kertonut tapahtumista ja sen jälkeen myöntänyt menettelyn vaikkakin sitten myöhemmin salissa kiistänyt.

Ongelmaksi haastatteluissa nostettiin, että tutkija ei itse aja asiaa, jolloin tutkintavaiheessa sen näkeminen, mitä asiassa on tarpeen hankkia sekä mitä kysymyksiä pitäisi esittää ja mitkä liitteet ovat tarpeellisia, ei hahmotu täysin. Syyttäjä puolestaan on näyttövelvollinen asiassa ja näin ollen pääsääntöisesti tietää syytettä tehdessään, mitä tarvitaan, jotta syyte menestyy. Syyttäjä pyytää lisätutkintapöytäkirjaa, mikäli esitutkintakirjassa oleva puute on mahdollista korjata. Syyttäjän näyttövelvollisuudesta kerrotaan luvussa 2.2 ja lisätutkinnasta luvussa 2.4.

4.3 Tutkijan osaamisen vaikutus esitutkintapöytäkirjojen laatuun

Kaavio 5 Esitutkintapöytäkirjojen laadun kehittämismahdollisuudet perustuen syyttäjien vastauksiin.

Kaaviossa 5 on listattu satunnaisessa järjestyksessä, kuinka esitutkintapöytäkirjoja voi kehittää niin yksittäisen tutkijan toimesta kuin lisäämällä yhteistyötä syyttäjien, tutkinnanjohtajien ja tutkijoiden kesken. Kaavio pohjautuu syyttäjien haastattelussa antamiin vastauksiin, joissa tuli erilaisia huomioita esille. Etenkin tutkintailmoituksessa korostuu kirjoitustyylin selkeys sekä se, että ennen kuin pöytäkirja lähetetään syyttäjälle, käytäisiin se ajatuksella läpi, ettei mitään puutu. Yksinkertaisissakin jutuissa olisi hyvä jaksaa tarkistaa, että pöytäkirja sisältää kaiken oleellisen.

Haastatteluista nousi esiin, että tutkijalla tulisi olla tuntemus tutkittavana olevasta rikostyyppistä. Tutkijan pitäisi olla ajan tasalla ja kiinnostunut selvittämään, kuinka kussakin rikoslajissa tunnusmerkistö rakentuu ja sen pohjalta selvittää, mitä asioita tutkinnassakin tulee huomioon ottaa. Myös kuulustelutaitoja on aina hyvä kehittää. Kuulusteluun mentäessä tulisi tuntee juttu niin hyvin, että pystyy esittämään kysymyksiä ns. peruskaavan ylitse ja reagoimaan siihen, mitä kuulusteltava kertoo. Suoraan johdattelevia kysymyksiä tai omia mielipiteitä olisi hyvä välttää. Esimerkkinä tästä yhdessä pöytäkirjassa esiin tullut kysymys kuulusteltavalle: ”Ymmärrätkö, että sinua on huijattu?”. Parempi tapa olisi ollut kysyä, että koetko tullee huijatuksi.

Hyvä tutkija ymmärtää, mitä varten hän tekee tutkintatyötä ja mitä varten hän laatii esitutkintaa eli ei pöytäkirjaa laadita sen takia, että saadaan asia tutkittua ja pois käsistä vaan, että siitä saadaan syyteharkinnan ja rikosprosessin pohja.

Haastateltava B

Haastatteluiden perusteella voidaan nähdä, että pöytäkirjojen laatua parantaisi syyttäjien ja poliisin yhteistyö. Tutkijoiden olisi hyvä käydä seuraamassa ainakin joitakin oikeudenkäyntejä, jotta he näkisivät minkälaisia väitteitä salissa voi tulla eteen, mikä merkitys eri todisteilla on ja mitä kysymyksiä kuultaville on tarpeen esittää erilaisissa asioissa. Tämä auttaisi tutkintavaiheessa hahmottamaan esimerkiksi sitä, miksi tiettyjä liitteitä tarvitaan ja miksi on tärkeää, että kuulustelut ovat jo esitutkinnassa suoritettu laadukkaasti. Lisäksi nähtiin hyvänä asiana, jos erityisesti nuoremmat tutkijat voisivat perehtyä syyttäjän konkreettiseen työhön, jotta heille tulisi käsitys siitä, mikä on olennaista ja riittävää. Asian kuitenkin todettiin olevan mahdollisesti hankala toteuttaa resurssien puolesta.

Haastatteluissa toivottiin, että jos esitutkinnassa on jotain epäselvää, esimerkiksi rikosnimike, tehtäisiin siitä hyvin herkällä kynnyksellä ennakoilmoitus syyttäjälle. Tällöin saadaan syyttäjä ohjaamaan tutkintaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Esitutkintapöytäkirjojen laatua voisi kehittää myös järjestämällä syyttäjille, tutkinnanjohtajille sekä tutkijoille yhteisiä tilaisuuksia, joissa on mahdollista esittää huomioita ja kehitysideoita. Lisäksi tällaiset yhteiset tilaisuudet helpottaisivat ylipääntään kynnystä lähestyä syyttäjää tai toisinpäin syyttäjän lähestyä tutkijaa yksittäisissäkin asioissa. Laatu kehittyy myös kokemuksen kautta ja sitä saa tekemällä, ottamalla asioista selvää ja kysymällä. Oma kiinnostus tekemiseen on tärkeää.

Nähdäkseni olisi hyvä, jos jo pöytäkirjaa kootessa kiinnitettäisiin huomiota siihen, mikä on riitaista/ mikä muuttuu helposti riitaiseksi, onko näistä kysymyksistä saatavilla jotain näyttöä ja jos on, onko se pöytäkirjassa käytettävissä muodossa (eli ei pelkkä tutkintailmoituksen kirjaus).--

Haastateltava A

4.4 Lisätutkintapyyntöjen vaikutukset poliisin ja syyttäjän työhön

Haastateltavien vastauksista selviää, että syyteharkintavaiheessa lisätutkinnan pyytäminen venyttää asian etenemistä. Se tarkoittaa lisätyötä niin poliisille kuin syyttäjälle, kun jo kertaalleen läpikäytyyn asiaan joudutaan palaamaan uudestaan. Haastatteluiden perusteella syyttäjä pyytää lisätutkintaa, mikäli syyteharkinnan tekeminen ei onnistu kyseessä olevan pöytäkirjan tietojen pohjalta ja syyttäjä tarvitsee jotain tietoa, mitä pöytäkirjasta ei ilmene. Joitain virheitä syyttäjä pystyy itsekin paikkaamaan ja sivuuttamaan, esimerkiksi asianomistajan vaatimuksissa. Syyttäjä voi myös esimerkiksi tiedustella, voisiko käräjäoikeus kysellä asianomistajan vaatimukset. Syyttäjä voi joskus myös soittaa esimerkiksi asianomistajan perään, että suostuuko tämä kirjalliseen menettelyyn. Lisätutkintaa on kuitenkin pyydetty silloin, kun syyteharkinta on mahdotonta tehdä pöytäkirjan perusteella tai mikäli on nähtävissä, että rikosprosessi ei tule hoitumaan loppuun saakka käräjillä.

Pahimmillaan tilanne on se, että esitutkintapöytäkirjalta puuttuvia oleellisia asioita ei enää myöhemmässä vaiheessa ole mahdollista selvittää. Puuttuvia liitteitä (esimerkiksi otettuja kuvia tai tallenteita) ei enää ole olemassa. Takavarikoidut esineet, aineet tms. on jo hävitetty, eikä niitä voida enää tutkia. Henkilöt, joita olisi tullut kuulla, eivät enää muista tapahtumia tarkasti, kun aikaa on kulunut. Lopulta voi käydä niin, ettei syyte menesty, koska näyttö ei riitä, vaikka sen olisi pitänyt riittää, jos oleelliset asiat olisi selvitetty ja kasattu pöytäkirjalle tutkintavaiheessa.

Haastateltava C

Haastatteluissa kävi ilmi, että yksi mahdollinen seuraus puutteellisesti kasatulla pöytäkirjalla voi myös olla hyödyntämiskielto. Esimerkiksi, jos kuulustelupöytäkirjoilla ei näy merkintää siitä, että asianosaisille olisi ilmoitettu heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, saatetaan esitutkinnassa annettu kertomus asettaa hyödyntämiskieltoon eli sitä ei voida näyttönä esittää lainkaan. Hyödyntämiskielto voi tulla kyseeseen myös muiden todisteiden osalta, mutta pääsääntöisesti tämän tullessa kysymykseen, tulee virheenkin olla sillä tavalla merkityksellinen, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen vaarantuisi. Virheellisistä kirjauksista voi syntyä oikeuden istunnoissa riitaa. Tästä esimerkkinä haastatteluissa mainittiin, että virheellinen päivämäärä kuvallitteessa toimii vastaajan eduksi, koska hän pystyy kiistämään olevansa kuvassa, jos kuvasta ei pysty täysin varmasti häntä tunnistamaan eikä hän tuona päivänä ole ollut kyseisessä paikassa.

Haastatteluissa nousi esiin, että koska syyttäjä ei etukäteen tiedä, mitä kaikkea pyytämistään toimenpiteistä on tehtävissä ja mitä niillä mahdollisesti selviää, tulee asiaan perehtyä useamman kerran. Ensimmäisen kerran, kun hän käy pöytäkirjaa läpi ja alkaa kirjoittamaan syytettä tai muuta ratkaisua, havaitsee lisätutkinnan tarpeen ja tekee sitä koskevan pyynnön poliisille. Kun lisätutkinta valmistuu myöhemmin, täytyy asia palauttaa mieleen ja käydä uudestaan läpi siltä kantilta, miten

saatu lisätutkinta vaikuttaa jo tehtyihin toimenpiteisiin. Käytännössä siis asia tulee käytyä läpi kahden kertaan, ennen kuin se saadaan eteenpäin.

Kun juttu on jo siirtynyt käräjäoikeuteen, voi pyydettävä lisätutkinta venyttää asian käsittelyä pidemmälle (koska useimmiten lisätutkinnan tarve ilmenee vasta pääkäsittelyn lähestyessä tai pahimmassa tapauksessa vasta pääkäsittelyssä). Tällöin joudutaan istunto peruuttamaan ja uusi käsittelypäivä voi mennä pitkällekin.

Haastateltava C

4.5 Syyttäjän vaikutus esitutkintapöytäkirjaan ja syyttämättäjättämispäätökset

Haastatteluissa nousi esiin, ettei kaikille syyttäjille ole tullut sellaista tilannetta esitutkintapöytäkirjojen laadinnan suhteen, johon syyttäjä olisi voinut vaikuttaa. Ennakoilmoituksen kuvaillaan olevan hyvä keino saada oma ääni esitutkintaan mukaan, kun yhteys syntyy tutkinnanjohtajan ja syyttäjän välille sekä joskus tutkijan ja syyttäjän välille. Ilman ennakoilmoitusta syyttäjä ei voi vaikuttaa pöytäkirjaan, jos se lähetetään hänelle suoraan. Ennakoilmoituksen yhteydessä käydäänkin usein keskustelua tulevan pöytäkirjan sisällöstä.

Asioiden todetaan tulevan syyteharkintaan useimmissa tapauksissa suoraan, ilman esitutkintayhteistyötä syyttäjän ja poliisin välillä. Tässä vaiheessa vaikuttaminen pöytäkirjaan on jo liian myöhäistä. Kun jutulle on jo tiedossa syyttäjä ja poliisi ilmoittaa tälle ennakkoon asiasta, on syyttäjällä enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa esitutkintapöytäkirjojen laadintaan. Jutun laadusta riippuen syyttäjän on mahdollista keskustella poliisin kanssa siitä, mitä toimenpiteitä asiassa olisi tarpeen tehdä ja mitä tietoja esitutkintapöytäkirjalle syyttäjän näkökulmasta olisi hyvä saada. Isommissa jutuissa on jopa suotavaakin, että tehdään tiivistä yhteistyötä syyttäjän ja poliisin välillä, ja syyttäjä on jo alusta asti perillä siitä, mitä esitutkinnassa tehdään ja mitä pöytäkirjalle tarvitaan.

Kaikki haastateltavat vastasivat oletetusti syyttäjän tekemän syyttämättäjättämispäätöksen silloin, kun siihen on laissa määritellyt perusteet. Tässä tarkoitetaan laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 6 § 2 momenttia, jossa viitataan 7 § ja 8 § sekä 6 a § tai muuhun vastaavaan pykälään esimerkiksi rikoslain 35:7. Vastauksista nousee esiin, että käytännössä syyttämättäjättämispäätös tehdään aina, kun kyseessä ei ole esitutkinnassa selvinneen perusteella ylipäätään rikos tai teko on vanhentunut tai asiassa selvitetyn perusteella epäillyn syyllisyyden tueksi ei ole todennäköisiä syitä eli asiassa ei ole tarpeeksi näyttöä siitä, että epäilty olisi syyllistynyt tutkittuun tekoon tai kun syyttäjällä ei muusta syytä ole syyteoikeutta.

Näiden muiden perusteiden kerrotaan olevan harkinnanvaraisia, mikä tarkoittaa sitä, että syyttäjä voi nostaa tai jättää nostamatta syytteen. Tällaisessa tapauksessa harkitaan esimerkiksi seikkoja,

kuten teon vähäisyys tai epäily ikä, mikäli epäily on esimerkiksi ollut alle 18-vuotias. Muita vaihtoehtoja ovat oikeudenkäynnin ja seuraamuksen kohtuuttomuus tai tarkoituksettomuus, esimerkiksi sovintotilanteet tai muut aiheutuneet seuraukset. Myös jos epäilyllä on muita vakavampia tekoja ja kyseessä oleva tutkittu teko ei tässä kokonaisuudessa vaikuttaisi seuraamukseen. Lisäksi tutkintakustannusten suhde asian laatuun voi olla harkittavana asiana.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineistoon suoritetun tulokinnan keskeisimmät tulokset käydään läpi tässä luvussa. Johtopäätökset on jaettu alalukuihin, jotka ovat samat kuin opinnäytetyön tutkimuskysymykset, joihin tässä pyritään saamaan vastauksia.

5.1 Millainen laatu Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnasta syyttäjille saapuvissa esitutkintapöytäkirjoissa on?

Tutkimuksen tulokset näyttävät selkeästi, että hyvä esitutkintapöytäkirja noudattaa ETL 9:6 § määriteltyä säännöstä, jolloin siinä on muun muassa kaikki asian kannalta oleelliset kuulustelupöytäkirjat, selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä asiaan liittyen tarvittavat liitteet ja asiakirjat. Esitutkintapöytäkirjan sisällöstä on kerrottu tarkemmin luvussa 2.3.

Tuloksien perusteella kaikkien haastateltavien näkemys on, että Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnan esitutkintapöytäkirjojen laatu on pääasiassa hyvä. Kuitenkin myös puutteita tulee vastaan ajoittain – joskus vähäisempiä, joskus merkittävämpiä. Haastateltavilla oli paljon sekä yhteneviä, että eriäviä näkemyksiä esitutkintapöytäkirjoissa esiintyvistä puutteista. Samaa mieltä he olivat siitä, että useimmiten puutteet ovat yksittäisiä asioita.

Haastatteluiden perusteella yleisimmät esitutkintapöytäkirjoissa esiintyvät puutteet ovat olleet sellaisia, jotka olisi voitu välttää siten, että tutkija lukee esitutkintapöytäkirjan vielä kertaalleen läpi ennen sen lähettämistä syyttäjälle. Esimerkiksi kirjausvirheet, puuttuvat liitteet tai asianomistajan vaatimusten kysymisen unohtaminen voivat aiheuttaa hankaluuksia tuomioistuimessa tai vaihtoehtoisesti lisätutkinnan tarvetta. Kuten luvussa 2.2. kerrotaan, syyttäjä päättää esitutkinta-aineiston perusteella, riittääkö näyttö syytteen nostamiseen. Esitutkinta tulisikin suorittaa niin huolellisesti, että syyteharkinta sekä mahdollinen oikeudenkäynti sujuvat mutkattomasti. Tuloksista nousee esiin, että lähes aina haastatellut syyttäjät ovat kuitenkin saaneet pöytäkirjojen perusteella tehtyä syyteharkinnan.

5.2 Miksi syyttäjä pyytää lisätutkintapöytäkirjoja ja mitä siitä aiheutuu?

Tuloksista voidaan päätellä, että syyttäjä pyytää lisätutkintaa aina, kun katsoo sen asiassa tarpeelliseksi. Syyttäjä voi myös katsoa, että asiaan tulisi vielä kuulla henkilöitä, jotta syyteharkinta saadaan valmiiksi. Jos esimerkiksi tutkintailmoitukselta tai kuulustelukertomuksista käy ilmi, että asiassa olisi mahdollisesti saatavilla syytettä tukevaa näyttöä ja, kun pöytäkirjalla oleva näyttö ei ole riittävää. Myös tiettyjen tutkimusten teettäminen, jotka syyttäjä katsoo asiassa tarpeelliseksi, voi vielä jälkikäteen olla mahdollista.

Syyttäjä pyytää lisätutkintaa myös siinä tilanteessa, kun joku muu asianosaisista haluaa nimetä asiaan todistelua eli kuultavaksi jonkun henkilön tai hankittavaksi jonkun todisteen. Tällöin tieto uusista todisteista tai kuultavista ja siitä mitä näillä todisteilla halutaan näyttää toteen tai mistä teemoista henkilöitä halutaan kuulla, tulee syyttäjälle ja syyttäjä harkitsee, onko tällaisia uusia todisteita tarpeen hankkia tai henkilöitä kuulla esitutkinnassa. Myös kirjallisuuskatsauksen luvussa 2.4. mainitaan, että syyttäjä on velvollinen päättämään, tarvitaanko asiassa lisätutkintaa. Kuitenkin rikoksen laatu määrittelee selvityksen laajuuden, jolloin voidaan nähdä, että syyttäjä pyytää herkemmin lisätutkintaa ja laajempaa selvitystä vakavimpiin rikoksiin.

Haastateltavien vastauksista voidaan nähdä, että lisätutkintapyynnöt aiheuttavat niin poliisille kuin syyttäjälle huomattavaa lisätyötä. Syyttäjien työtaakassa lisätutkintapyynnöt ja niiden laatiminen näkyvät kaksinkertaisena työnä. Lisätutkinnan pyytäminen johtaa siihen, että asia menee keskeytykseen odottamaan lisätutkinnan valmistumista, mikä vaikuttaa muun muassa syyttäjän keskenraisten asioiden määrään ja asioiden virtausnopeuteen heikentävästi. Lisäksi ylimääräistä työaikaa voi kulua poliisin tavoitteluun puhelimitse, lisätutkintapyynnön kirjalliseen laatimiseen ja sen lähettämiseen poliisille sekä mahdollisesti vielä aikataulun perään soittelusta, jos lisätutkinnassa on vierähtänyt jo pidemmän aikaa. Kuitenkin lisätutkintaa joudutaan pyytämään vain pieneen osaan pöytäkirjoja eikä sen pyytäminen tarkoita, että mitään peruuttamatonta olisi tapahtunut. Kirjallisuuskatsauksen lukuun 2.4. perustuen voidaan myös nähdä, että syyttäjän ja poliisin lisäksi puutteellinen esitutkinta voi työllistää myös tuomioistuinta joissain tilanteissa, vaikka se onkin harvinaista.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lisätutkintapöytäkirja on epäsuora palaute esitutkintapöytäkirjan laadusta. Lisätutkintapöytäkirjoihin on pyritty perustelemaan, miksi niitä pyydetään, jotta tutkija pystyisi ottamaan siitä oppia jatkoa varten. Palautteen antamisessa on syyttäjien kohdalla eroavaisuuksia. Kun lisätutkintapyyntö on tehty, epäsuora palaute on tietysti huomioitu suorittamalla pyydetyt toimenpiteet, jos ne on ollut mahdollista suorittaa. Lisäksi kiireen keskellä syyttäjä saattaa unohtaa antaa erityisesti hyvää palautetta. Palautetta on myös annettu muun muassa pöytäkirjoista ja palaute on huomioitu näissä tilanteissa. Ei ole kuitenkaan varmaa, missä määrin an-

nettu palaute leviää laitoksen sisällä vai jääkö se vain palautteen vastaanottajalle. Yhtenä ongelmana palautteen antoon liittyen mainittiin, että tutkijoita on niin paljon, ettei ole mahdollista muistaa kenen kanssa syyttäjä on ollut yhteyksissä mistäkin aiheesta ja onko annettu palaute huomioitu. Myös esitutkintapöytäkirjoissa esiintyneet puutteet ovat voineet toistua useammankin kerran, mutta mahdollisesti silloin on ollut eri tutkija kyseessä.

5.3 Miten kehittää esitutkintapöytäkirjojen laatua syyttäjän näkökulmasta?

Rikostutkijan oman työskentelyn kehittäminen voi vaikuttaa esitutkintapöytäkirjojen laatuun positiivisesti. Haastateltavien vastauksista selvisikin, että tutkijan oma työskentely, sen kehittäminen sekä kiinnostus omaan työhönsä vaikuttavat parantavasti esitutkintapöytäkirjojen laatuun. Esitutkintapöytäkirja on tärkeä elementti koko rikosprosessin kannalta, jotta syyteharkinta saadaan tehtyä ja käräjäoikeuden käsittely hoidettua kunnialla loppuun. Tämä asia saa tukea kirjallisuuskatsauksesta luvussa 2.3, jossa käsitellään esitutkintapöytäkirjan merkitystä rikosprosessissa. Tästä johtuen tutkijan tulisi miettiä loppukäyttäjää ja varmistaa, että tarvittavat tiedot ovat pöytäkirjassa.

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välinen yhteistyö on laissa määritelty tietyin ehdoin, kuten luvussa 2.4 todetaan. Kirjallisuudesta nousee esiin yhteistyön välineinä palaverit sekä neuvottelut syyttäjien ja esitutkintaviranomaisten välillä, loppulausuntomenettely sekä lisätutkinta. Tutkimuksen tuloksissa nousikin esille, että yhteistyötä lisäämällä voidaan parantaa esitutkintapöytäkirjojen laatua. Tähän mainittiin keinoina muun muassa ennakkoilmoitus syyttäjälle, jonka todettiin olevan ainoa keino, jolla syyttäjä voi vaikuttaa esitutkintaan.

Lisäksi syyttäjien, tutkinnanjohtajien ja tutkijoiden välisiä palavereita toivottiin, jotta olisi pienempi kynnyksellä keskustella asioista tai ottaa yhteyttä toinen toisiinsa. Kuitenkin vastauksissa kävi ilmi, että vastaavia yhteistyöiltapäiviä järjestetään jo tällä hetkellä syyttäjien ja tutkinnanjohtajien kesken. Esiin nousikin toive, että jos jotain yhteistä joskus järjestetään, siihen myös osallistuttaisiin, koska harvoin näkee henkilöitä vaan ainoastaan nimet pöytäkirjalla tai satunnaisissa puhelinkuulusteluissa. Lisäksi tutkijoiden toivottiin ainakin ajoittain osallistuvan näihin keskustelutilaisuuksiin, jotta tieto saadaan leviämään heillekin. Vastauksista nousi esiin yhtenä haittapuolena työntekijöiden vaihtuvuus, jonka vuoksi joka yhteistyöpalaverissa joudutaan puhumaan ja muistuttamaan samoista asioista aina uudestaan.

Haastatteluilta nousee esiin myös, että pahimmillaan asiassa voi seurata syyttämättäjäättämispäätös, mikäli todistusaineistoa ei ole hankittu oikea-aikaisesti vaan vasta lisätutkinnan kautta pitkän ajan jälkeen tapahtuneesta, jolloin sitä ei ole enää saatavilla. Näissä tapauksissa voi olla myös, että kuulematta jätetty henkilö, joka pitäisi lisätutkinnassa kuulla, ei enää muista tapauksesta yhtä

yksityiskohtaisesti ja luotettavasti, kuin mitä hän olisi muistanut mahdollisimman lähellä tekoa. Sellainen virhe ei olisi korjattavissa on, jos esimerkiksi asianomistaja tai todistaja on jätetty kuulematta ja hän on yllättäen kuollut. Toisena esimerkkinä mainittiin, että mikäli tutkittava asia on todella vanha eikä siihen ole suoritettu esitutkintaa oikea aikaisesti, eivät kuultavat todennäköisesti muista enää asioita tarpeeksi hyvin tai ollenkaan. Tai mahdolliset valvontakameranauhut ovat ehtineet poistua. Näissä tapauksissa ajan kulumisen ja esitutkinnan viivästyminen johtavat siihen, että asiaa ei saada enää syyttäjän päässä käsiteltyä.

Haastatteluiden perusteella selvisi oletetusti, että syyttämättäjättämispäätös tehdään aina, kun syyttäjällä on sen tekemiseen laissa asetetut perusteet. Näistä perusteista on kerrottu kirjallisuuskatsauksen luvussa 2.2 sekä syyttäjien haastattelussa luvussa 4.6.

Kuitenkin vastauksista kävi ilmi, että syyttämättäjättämispäätös ei voi johtua esitutkinnan laadusta. Harva tilanne on sellainen, etteikö sitä voisi ollenkaan enää korjata, pyytämällä esimerkiksi lisää tutkintaa. Lisäksi syyttäjällä on velvollisuus ja vastuu pyytää lisätutkintaa ja saada asia sellaiseen tilaan, että syyteharkinta voidaan sen pohjalta tehdä ja että se käy myös käräjille. Tämä käy ilmi myös kirjallisuuskatsauksen luvusta 2.4, jossa käsitellään lisätutkintaa ja yhteistyövelvollisuutta.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen arviointi

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin saatiin syyttäjien haastatteluilla vastaukset ja niitä tarkastellaan luvussa 4. Huolimatta siitä, että haastateltavien otanta oli suhteellisen pieni eikä sen perusteella voida määritellä vallitsevia totuuksia, opinnäytetyön tulos antaa suuntaviivoja rikostutkijoille, mihin kiireen ja työpaineen keskellä tulisi kiinnittää huomiota. Tutkimuksessa tuotiin esiin laadullisia puutteita ja haastatteluilla saatiin konkreettisia esimerkkejä, mitä erilaisia pöytäkirjoissa esiintyviä puutteita tulisi kehittää. Kuitenkin vastausten tulos on se, että vaikka puutteita on, pöytäkirjojen laatu on pääsääntöisesti hyvää.

Esitutkintapöytäkirjoissa esiintyvät puutteet ovat ymmärrettäviä, erityisesti ne, mitkä voivat johtua kiireellä toteutetusta pöytäkirjasta. Kiireen tunne on varmasti jokaisella tutkijalla jossain vaiheessa työuraa vastassa ja se, sekä stressi, saattavat aiheuttaa näppäilyvirheitä tai muuten puutteellisia kirjauksia. Olisikin erityisen tärkeää ottaa oma aikansa pöytäkirjan läpikäymiseen, jolloin mahdolliset virheet huomattaisiin ennen pöytäkirjan lähettämistä syyttäjälle. Omille virheille voi kuitenkin sokeutua, jolloin perusteellinen pöytäkirjan läpikäyminen ei aina auta. Erityisesti vakavammassa rikos-

aiheissa pöytäkirjan voisi luetuttaa kollegalla, joka ehkä ulkopuolisena huomaisi mahdolliset puutteet vaikkakin vastauksissa ilmeni, että nimenomaan nämä vakavien rikosten pöytäkirjat on koottu huolellisemmin.

Tulosten perusteella huomaa, että tutkijan kannattaa suhtautua lisätutkintapyyntöön, sillä mentaliteetilla, että hän voi kehittää omaa osaamistaan tai ainakin tarkkuutta seuraavaa pöytäkirjaa koostessaan. Vaikka lisätutkinta aiheuttaa nimensä mukaan lisää tutkintaa, on hyvä, että se on olemassa, jotta puutteelliset pöytäkirjat voidaan korjata eivätkä ne mene suoraan käyttökelvottomien koriin.

Laadun kriteerien määrittely osoittautui yllättävän hankalaksi, koska kuten luvussa 2.5 tulee ilmi, laatu on moniulotteinen käsite ja ihmiset ymmärtävät sen eri lailla. Teoriaosuudessa haluttiin tuoda esiin erilaisia keinoja mitata ja määritellä laatua. Kuitenkaan yhtä oikeaa tapaa laadun mittaamiseen ei tähän opinnäytetyöhön valittu, mikä on voinut aiheuttaa virheellisiä vastauksia. Yleisesti laadun kuitenkin ajatellaan olevan huonoon ja hyvään viittaavaa, niin kuin haastatteluiden vastauksissa ja luvussa 2.5 tuodaan julki. Haastateltavat kokivat esitutkintapöytäkirjoissa ilmenneet puutteet ilmeisen negatiivisina ja työtaakkaa lisäävinä asioina, jolloin voidaan tehdä yksinkertainen johtopäätös, että esitutkintapöytäkirja, jossa ei ole puutteita, on laadukas. Lisäksi voidaan nähdä, että esitutkintapöytäkirja tulisi toteuttaa niin huolellisesti, ettei siitä aiheudu lisätutkinnan tarvetta. Voikaan tehdä päätelmä, jonka mukaan laadukas esitutkintapöytäkirja on sellainen, joka johtaa syyteharkintaan ilman lisätutkintaa. Mikäli lisätutkinnan tarve ilmenee, tulisi tulosten mukaan tutkijan tarkastella asiaa sellaisena, mistä hän voi ottaa oppia jatkoa varten.

Haastatteluita litteroidessa ja analysoidessa nousi esiin, että haastattelukysymyksissä olisi ollut kehittämisen varaa. Ne olisi voinut lähettää ennakolta esimerkiksi jollekin koulun opettajista luettavaksi, joka on toiminut esimerkiksi syyttäjänä, jotta itsestäänselvyydet olisi saatu ajoissa poistettua. Kuitenkin aikataulusyistä niin kutsuttu koeponnistus haastattelukysymyksiä lukemiselle jouduttiin jättämään välistä. Kysymys 12. on, että milloin syyttäjä tekee syyttämättäjäätämispäätöksen. Vastaukset olivat tietenkin lakiin perustuvia, jolloin kysymykseen vastaaminen ei itsessään tarjonnut uutta tietoa, minkä pystyi päättämään jo etukäteen. Kuitenkin haastateltavat olivat saaneet tiivistettyjä vastaukset ymmärrettävästi niin sanotusti rautalangasta vääntäen, jolloin vastauksista voi olla hyötyä, mikäli kaipaa yksinkertaistettua tietoa ja vaihtelua lakitekstillä.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka

Puhuttaessa tutkimuksen luotettavuudesta, voidaan sanoa laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetun tutkimuksen olevan luotettava silloin, kun tutkimuskohde ja tulkittu materiaali ovat yhteen-

sopivia. Myöskään teorianmuodostukseen ei ole saanut vaikuttaa epäolennaiset tai satunnaiset tekijät. (Vilkkä 2021, 155.) Tutkimuksen luotettavuutta voivat heikentää monet asiat, kuten vastaajan muistamattomuus tai kysymyksen väärin ymmärtäminen. Myös tutkija saattaa tehdä virheitä esimerkiksi haastateltavan vastauksen merkitsemisen kanssa. Satunnaisvirheistä huolimatta virheiden vaikutus tutkimuksen tavoitteisiin ei välttämättä ole kovin iso. Tutkijan on otettava tutkimuksessa kantaa siinä ilmenneisiin virheisiin. (Vilkkä 2021, 154.)

Vain kolmea syyttäjää haastateltiin tätä tutkimusta varten, mikä osaltaan voi vaikuttaa haastattelun luotettavuuteen. Vastausten määrä on suppea näin pienellä otannalla, mutta useampien haastateltavien vastausten analysoimiseen käytettävä aika ei olisi riittänyt annettujen määräraajojen sisällä yhden tutkijan tekemänä. Kuitenkin luvussa 3.1 mainitaan, ettei aineiston määrä ole oleellinen asia, vaan sen laatu. Syyttäjien haastattelun vastauksia luettaessa oli huomattavissa, kuinka monella tapaa haastattelukysymykset voitiin ymmärtää. Vastausten moniulotteisuus riippui vastaajasta, ja toiset olivat yksityiskohtaisempia, kun taas toiset kertoivat asioista suuripiirteisemmin. Lisäksi yksi haastateltavista huomautti, että hän on käsitellyt enemmän rikosten esikäsittelystä tulevia pöytäkirjoja kuin perustutkinnasta tulevia, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa hänen näkemykseensä perustutkinnasta tulevien pöytäkirjojen laadusta.

Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa avainasemassa on tutkija, sillä luotettavuuden arviointia on tehtävä koko ajan aina teoriasta analyysitapaan ja tutkimusaineiston ryhmitelystä tuloksiin ja johtopäätöksiin. Arvioinnin kohteena on tutkijan tutkimuksessa tekemät teot, valinnat sekä ratkaisut, joten tutkija ja hänen rehellisyytensä ovat luotettavuuden kriteeri. Tärkeät kysymykset ovatkin jälleen mistä, mitä ja miten. Tutkijan pitää pystyä perustelemaan tutkimustekstissään mistä valintojen joukosta valinta on tehty, mitä nämä ratkaisut ovat olleet ja miten lopullisiin ratkaisuihin on päädytty. Lisäksi tutkijan pitää pystyä arvioimaan ratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta tai toimivuutta suhteessa tavoitteisiin. (Vilkkä 2021, 155.)

Tutkimusta varten syyttäjiä ei pyydetty pitämään seurantajaksoa nimenomaisesti tutkimuksen aiheena olevista pöytäkirjoista, joten osa haastateltavien vastauksista perustuu yleisellä tasolla Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnan esitutkintapöytäkirjoihin. Mikäli seurantajakso olisi pyydetty tekemään, olisivat vastaukset olleet todennäköisesti entistä tarkempia ja täsmällisempiä.

Kun lukija on lukenut tutkimuksen, hänen on tutkimuksen teoreettisen toistettavuuden periaatteen perusteella päädyttävä samaan tulokseen kuin tutkimuksen tekijän. Jotta tähän tilanteeseen päästäisiin, on tutkimusprosessissa käytettyjä periaatteita sekä etenemisen tarkka kuvaus löydettävä tutkimustekstistä. Myös päättelyn ja tulkinnan havainnollistaminen aineistokatkelmilla on tärkeää, jotta lukija päätyy tutkijan kanssa samaan tulokseen. Aineistokatkelmilla havainnollistetaan sekä

päätelyä että vuoropuhelua. On tärkeää huomioida myös puolueettomuusnäkökulma ja läpinäkyvyys. Läpinäkyvyyden voidaan sanoa olevan yhteydessä tutkimuksen tekemisen etiikkaan. (Vilka 2021, 156–157.)

On mahdollista, että tutkijan omat arvot ovat vaikuttaneet tähän tutkimukseen, koska hän on suorittanut suorittanut osan omaa Poliisiammattikorkeakoulun harjoitteluaan nimenomaan Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnassa, josta hän sai idean opinnäytetyöhön. Aihetta on kuitenkin pyritty käsittelemään puolueettomasti ja kertomaan asiat niin kuin ne ovat oikeasti ilmenneet. Haastattavia ei ole johdateltu muutoin, kuin erehdyksessä haastattelukysymyksessä:” Oletko antanut palautetta poliisille esitutkintapöytäkirjojen laadusta? Jos olet, onko palaute mielestäsi huomioitu?”. Kysymys osoittautui jälkikäteen mietittynä liian johdattelevaksi, jota ei ollut ymmärretty kysymysten lähettämisvaiheessa. Jälkikäteen ajateltuna jatkokysymys ohjaa haastattavaa siihen suuntaan, että hänen olisi pitänyt antaa palautetta pöytäkirjojen laadusta. Lähteiden käytöstä oli huomattavissa, että poliisin laatustrategia on vuodelta 2006, joka on käytetyksi lähteeksi melko vanha. Uudempaa laatustrategiaa ei kuitenkaan löytynyt, vaikkakin yleisesti poliisin strategioita löytyikin eri vuosilta.

Tutkimusetiikan mielletään tarkoittavan pelisääntöjä suhteessa muun muassa kollegoihin, tutkimuskohteeseen ja toimeksiantajiin, jotka on yleisesti sovittu. Kun puhutaan hyvästä tieteellisestä käytännöstä, tarkoitetaan sillä sitä, että tutkijat seuraavat eettisesti kestäviä tiedonhankinta- sekä tutkimusmenetelmiä. Tiedonhankinnassa se tarkoittaa sitä, että tutkija pohjaa tiedonhankinnan oman alan tieteelliseen kirjallisuuden tuntemukseen sekä esimerkiksi ammattikirjallisuuteen, havaintoihin sekä oman tutkimuksensa analysointiin. Tutkijan tulisi osoittaa tutkimuksellaan tutkimusmenetelmien, tiedonhankinnan sekä tutkimustulosten järjestelmällistä hallintaa. Tutkijan tulee olla myös rehellinen, huolellinen sekä tarkka esittäessään tutkimusyötään ja sen tuloksia. Tutkimuksen tulee tuottaa uutta tietoa tai vaihtoehtoisesti sen tulee kertoa, miten vanhaa tietoa voidaan hyödyntää tai yhdistellä uudella tavalla. (Vilka 2021, 36–37.)

Tutkimuksen kirjallisuuskatsaus käydään läpi luvussa 2. Kirjallisuuskatsauksessa perehdytään tutkimuksen aiheeseen liittyen esitutkinta ja rikosprosessi, jotka kulkevat käsi kädessä, syyteharkinta, esitutkintapöytäkirjan merkitys rikosprosessissa, lisätutkinta ja yhteistyövelvollisuus sekä laadun määritelmä. Koko kirjallisuuskatsaus perustuu useisiin lähteisiin sekä lakeihin ja artikkeleihin, jotka vahvistavat luotettavaa teoriapohjaa. Tutkimus on laadullinen tutkimus ja aineistoa kerättiin haastatteluina, joka sopii tutkimuksen toteuttamiseen hyvin. Tutkimus- ja analyysimenetelmistä kerrotaan lisää luvussa 3. Tutkimustulokset sekä johtopäätökset löytyvät luvuista 4 ja 5.

6.3 Jatkotutkimusaiheet

Tähän opinnäytetyöhön pohjautuen tulevaisuudessa voisi toteuttaa opinnäytetyön, jossa tarkasteltaisiin asiaa myös tutkinnanjohtajien näkökulmasta, jolloin olisi mahdollista vertailla tämän opinnäytetyön ja uuden opinnäytetyön vastauksien yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Näin saataisiin kattavampi otos esitutkintapöytäkirjojen laadusta. Olisi myös mielekästä tutkia samoilla tutkimuskysymyksillä aihetta valtakunnallisesti, isommalla otannalla syyttäjiä. Opinnäytetyötä voisi myös käyttää pohjana ja haastatella puolestaan rikostutkijoita, jotta saataisiin heiltä enemmän vastauksia, miksi kyseisiä puutteita tapahtuu tai ovatko he huomanneet samoja asioita, kuin mitä tässä tutkimuksessa tuotiin ilmi.

LÄHTEET

- Anttila, J., Jussila, K. 2016: Mitä laatu on? Artikkel. Luettavissa: <https://sfs.fi/mita-laatu-on/>. Luettu 22.4.2023.
- Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki. Alma Talent Oy. Luettavissa: <https://polamk.idm.oclc.org/login?url=https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/20ju437083> Luettu 22.2.2023.
- Kaunisto J., Hyyti J., Koskelainen M. & Nieminen A. 2021: Poliisityön psykologia. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere 2021. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021121761678>. Luettu: 3.5.2023.
- Moisio, J., Tuominen, K. 2021: Laatu, luotettavuutta ja varmuutta: ISO 9001:2015: Itsearviointin työkirja. Turku, Oy Benchmarking Ltd.
- Pitko, M. 2020: Suomen Standardisoimisliitto SFS Ry. Laadunhallinnan standardit 2021: Luettavissa: <https://materiaalit.sfs.fi/catalog/SFS/r/6129/viewmode=previewview>. Luettu 25.4.2023.
- Poliisin laatustrategia 2006: Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2, 2006: Luettavissa: <https://www.yumpu.com/fi/document/read/23166386/poliisin-laatustrategia>. Luettu 20.4.2023
- Poliisin strategia 2020–2024: Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/28127375/Poliisin-strategia-2020-2024.pdf/712129e3-0110-cdc1-3ef3-8c29052a5763/Poliisin-strategia-2020-2024.pdf?t=1606152509317>. Luettu: 3.5.2023.
- Polisen 2020: Gripen, anhållen eller häktad. Luettavissa: <https://polisen.se/lagar-och-regler/gripenanhallen-eller-haktad/>. Luettu 8.5.2023.
- Sahavirta, R. 2006.: Käännetty todistustaakka rikosprosessioikeudessa. Luettavissa: https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/kirjoituksiatodistusioikeudesta2006/J5kHw8Cch/17_Kaannetty_todistustaakka_rikosprosessioikeudessa_Ritva_Sahavirta.pdf. Luettu: 8.5.2023.
- Salminen, S. 2014: Mitä laatu on? Osaammeko määritellä sen? Artikkel. Luettavissa: <https://www.aaltoee.fi/aalto-leaders-insight/2014/mita-laatu-on-osaammeko-maaritella-sen>. Luettu 22.4.2023.
- Syyttäjälaitos.fi, esitutkinta. Luettavissa: <https://syyttajalaitos.fi/esitutkinta>. Luettu 15.03.2023.
- Tolvanen, M., Kukkonen, R. 2011: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki. Alma Talent Oy. Luettavissa: <https://polamk.idm.oclc.org/login?url=https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/11ju418693>. Luettu 17.3.2023.
- Tuomi, J. 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi. Luettavissa: <https://www.ellibrary.com/polamk/9789520400118>. Luettu 01.4.2023.
- Vilka, H. 2021: Tutki ja Kehitä. Jyväskylä. PS-kustannus. Luettavissa: <https://www.ellibrary.com/book/9789523701731>. Luettu 01.4.2023.

Vuorenpää, M., Helenius, D., Hietanen-Kunwald, P., Hupli, T., Koulu, R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J., Rautio, J., Saranpää, T., Turunen, S. & Virolainen, J. 2021: Prosessioikeus. Helsinki: Alma Talent Oy, 2021-. Luettavissa: <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi-po-lamk.idm.oclc.org/teos/FAHBGXCTDG#kohta:PROSESSIOIKEUS>. Luettu 20.2.2023.

LIITE 1 HAASTATTELUKYSYMYKSET SYYTTÄJILLE

1. Millainen on hyvä esitutkintapöytäkirja?
2. Minkälainen laatu Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnasta tulevissa esitutkintapöytäkirjoissa on?
3. Mitkä ovat esitutkintapöytäkirjojen keskeisimmät puutteet Tampereen pääpoliisiaseman perustutkinnassa syyttäjän näkökulmasta?
4. Mitä tutkijan tulisi kehittää omassa työskentelyssään, jotta esitutkintapöytäkirja olisi riittävän laadukas?
5. Millä keinoilla esitutkintapöytäkirjojen laatua voisi mielestäsi kehittää?
6. Mitä seurauksia virheellisestä esitutkintapöytäkirjasta voi aiheutua?
7. Milloin syyttäjä pyytää lisätutkintapöytäkirjaa?
8. Mitä lisätutkintapöytäkirjan pyytäminen aiheuttaa syyttäjälle?
9. Mikä puolestaan on kehumisen arvoista Tampereen pääpoliisiaseman esitutkintapöytäkirjoissa?
10. Oletko antanut palautetta poliisille esitutkintapöytäkirjojen laadusta? Jos olet, onko palaute mielestäsi huomioitu?
11. Voivatko syyttäjät vaikuttaa esitutkintapöytäkirjojen laadintaan?
12. Millaisissa tilanteissa syyttäjä tekee syyttämättäjättämispäätöksen?
13. Vapaa sana: